

کتاب معلم (راهنمای تدریس)

« تعلیمات دینی و اخلاق » و « آموزش قرآن »

پایه ششم ابتدایی

وزارت آموزش و پرورش
سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: معاونت برنامه‌ریزی آموزشی و توان بخشی - کارشناسی برنامه‌ریزی آموزشی کودکان و

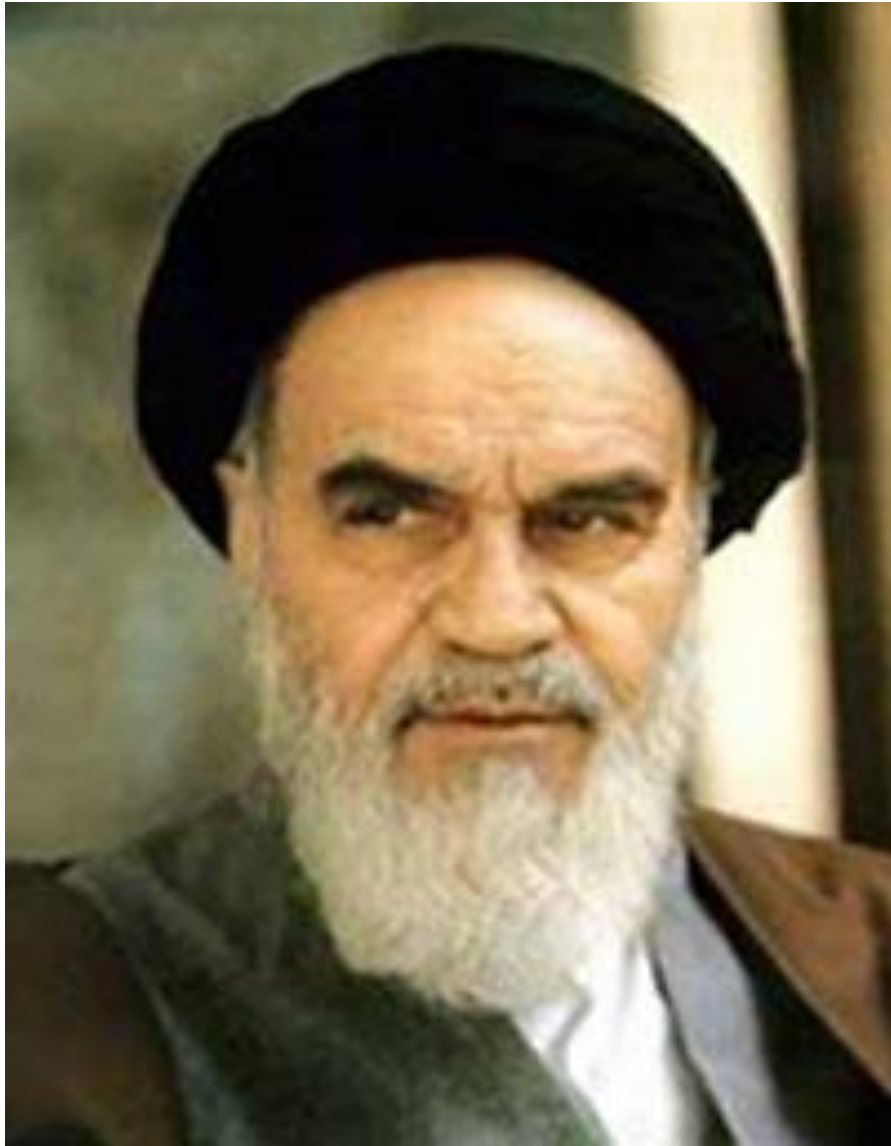
دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی

نام کتاب: کتاب معلم (راهنمای تدریس) "تعلیمات دینی و اخلاق" و "آموزش قرآن" پایه ششم

مؤلفین: فاطمه ایمانی مهر، روزیتا گودرزی

ناشر: سازمان آموزش و پرورش استثنایی

سال انتشار: ۱۳۹۱

« فهرست »

بخش اول : کلیات برنامه درسی تعلیمات دینی و اخلاق و آموزش قرآن

– فصل اول

- مقدمه ----- ۲
- تعریف « دین و تربیت دینی » و « قرآن و آموزش قرآنی » ----- ۳
- جایگاه و نقش تعلیمات دینی و اخلاق در برنامه درسی دوره ابتدایی ----- ۴

– فصل دوم

- رویکرد برنامه درسی تعلیمات دینی و اخلاق ----- ۵
- اصول و سازماندهی حاکم بر محتوای « تعلیمات دینی و اخلاق » و « آموزش قرآن » ----- ۵
- اهداف (کلی / جزئی / فرعی) ----- ۶
- ساختار کتاب تعلیمات دینی و اخلاق ----- ۱۰
- ساختار کتاب آموزش قرآن ----- ۱۲
- توصیه هایی برای معلم ----- ۱۳
- توصیه هایی برای والدین ----- ۱۳

بخش دوم : محتوای برنامه درسی « تعلیمات دینی و اخلاق » و « آموزش قرآن »

– فصل اول

- دانستنی های معلم ----- ۱۵
- فعالیت های یاددهی – یادگیری ----- ۱۸

– فصل دوم

- تحلیل محتوایی دروس « تعلیمات دینی و اخلاق » ----- ۲۱
- تحلیل محتوایی دروس « آموزش قرآن » ----- ۴۵
- ارزشیابی (انواع ارزشیابی و نحوه ارزشیابی) ----- ۴۸
- منابع ----- ۵۰

بخش اول :

کلیات برنامه درسی

« تعلیمات دینی و اخلاق » و « آموزش قرآن »

فصل اول:

مقدمه:

خداجویی در نظر علمای دین مقوله‌ای فطری است، با وجود این، همه به تأثیر بسیار چشمگیر انواع آموزش بر آن اذعان دارند و بر این باورند که میزان اعتقادات دینی و ثبات و قوام آن در بزرگسالی به میزان کارآمدی آموزش‌های دینی در دوران کودکی بستگی دارد. بنابراین انتظار می‌رود با تربیت دینی در مدارس، کودکان و نوجوانان جامعه‌ی اسلامی ما، از باورهای مذهبی راسخ‌تر و استوارتری برخوردار شوند و برای انجام دستورات مذهبی، تقید و پای‌بند بیشتری نشان دهند.

در هر مرحله تحول، کودک مجموعه‌ای از ضوابط را در زمینه‌ی آن چه درست یا نادرست است، می‌آموزد. اما درباره‌ی درست یا نادرست بودن آن‌ها بر حسب رشد شناختی خود قضاوت می‌کند و براساس توانایی‌ها، محدودیت‌ها و ظرفیت‌های ذهنی هر مرحله به تبیین مسایل مذهبی می‌پردازد. پس لازم است برای موفقیت نسبی در دستیابی به هدف‌های مورد انتظار در قلمرو ارزش‌های مذهبی و اخلاقی سطوح تحول و درجه‌ی توانایی دانش-آموزان را در پایه مذکور در نظر گرفته و اهداف و محتوای کتاب درسی بر اساس آن تدوین و تهیه گردد. از دیدگاه اسلامی، پیامبر اکرم (ص) سنین بین تولد تا ۲۱ سالگی را که مهم‌ترین مرحله‌ی رشد و نمو انسان است، به ۳ مرحله تقسیم نموده‌اند که عبارت‌اند از: مرحله‌ی «سیادت»، مرحله‌ی «اطاعت» و مرحله‌ی «وزارت»

آن حضرت در حدیثی می‌فرماید:

« دَعِ ابْنُكَ يَلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ وَ يُؤَدُّ سَبْعَ سِنِينَ وَ الزَّمَهُ نَفْسَكَ سَبْعَ سِنِينَ »

« فرزند خود را هفت سال آزاد بگذار تا بازی کند، در هفت سال دوم به تربیت و ادب کردن او اقدام کن و در

هفت سال سوم او را مشاور و همراه خود قرار بده (کافی، ج ۶، ص ۴۷). »

در مرحله‌ای سیادت، براساس تربیت اسلامی، کودک آزاد و از آموزش رسمی معاف است. او در این مرحله به حکم قانون طبیعت، به طور غیر مستقیم از محیط خانه و خانواده و محیط‌های غیر انسانی تعلیم می‌بیند و تربیت می‌شود.

در مرحله‌ی اطاعت که شامل هفت سال دوم زندگی می‌گردد، کودک تا حدودی خوبی‌ها و بدی‌ها را می‌فهمد ولی چون عقلش به خوبی شکفته نشده صلاح و فساد خود را به درستی تشخیص نمی‌دهد. اولیاء و مربیان وظایف او را تعیین می‌کنند و او از آن وظایف و اوامر اطاعت می‌کند. از ابتدای این دوره است که آموزش رسمی شروع می‌شود، کودک در مدرسه مشغول به تحصیل شده و تکالیف و مسئولیت‌ها به او واگذار می‌گردد.

در مرحله وزارت که هفت سال سوم دوره زندگی فرد است، تحولات چشمگیر در جسم و جان او پدید می‌آید.

اگر خصوصیات و توانایی‌های فرزندان در این دوران از جانب والدین و مربیان شناخته گردد و مسئولیت‌ها و حق تصمیم‌گیری‌هایی به او واگذار گردد، رابطه‌ی دوستانه‌ای با والدین و مربیان خواهد داشت و در نتیجه با اعتماد به آنان، از مشورت و راهنمایی‌های ایشان بهره‌مند گشته و کمتر دچار خطا و اشتباه خواهد شد.

تربیت دینی در دانش‌آموزان با نیازهای ویژه از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. زیرا این دانش‌آموزان علاوه بر این که در تشخیص خوب و بد ضعف دارند و تا حدودی نمی‌دانند چه رفتاری خوب و چه رفتاری نامطلوب است پس در تشخیص موقعیت‌های مطلوب نیز ضعف دارند، بدین معنا که آنان نمی‌دانند در کدام شرایط یا موقعیت خاص، رفتار مناسب و مطلوب آموخته شده را نشان دهند. بنابراین اولیاء و مربیان مسئول و آگاه باید از هر فرصتی برای تربیت دینی این دانش‌آموزان استفاده نموده و هم‌چنین در نظر داشته باشند که تربیت دینی باید مطابق فهم و استعداد آنان باشد و از بیان مطالب سنگین و خسته‌کننده جداً اجتناب گردد. زیرا این مطالب نه تنها سودی ندارد بلکه برای آنان ملال‌آور نیز خواهد بود.

در سال‌های اخیر به‌منظور شکل‌گیری رفتارهای دینی و تقویت اعتقادات و احساس دینی از طریق شناخت دین و تفکر در آن و ... از نظرات و پیشنهادهای معلمان مجرب، صاحب‌نظران و کارشناسان تعلیم و تربیت استفاده گردیده و سعی شده تا با برنامه‌ریزی دقیق، برنامه‌ای نوین برای تعلیم و تربیت دینی تهیه گردد.

تعریف دین و تربیت دینی

دین مجموعه عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی است که برای اداره‌ی جامعه و پرورش انسان‌ها باشد. دین یک معرفت و نهضت همه‌جانبه به سوی تکامل است که چهار بعد دارد: اصلاح فکر و عقیده، پرورش اصول عالی اخلاق انسانی، حسن روابط افراد اجتماع و حذف هرگونه تبعیض‌های ناروا. بعضی تربیت دینی را به مفهوم عام آن مساوی با تربیت اسلامی می‌دانند یعنی همه آنچه که درباره تربیت از دین اسلام به‌دست می‌آوریم در قالب یا چارچوب فکری و نظری قرار دهیم. لکن اصطلاح تربیت دینی به معنای خاص نیز در متون و آثار موجود به کار رفته است که اخص از مفهوم تربیت اسلامی است.

تعریف قرآن و آموزش قرآنی

قرآن آخرین کتاب آسمانی و معجزه جاوید خداوند است که توسط حضرت محمد (ص) به زبان عربی فصیح بر انسان‌ها فرو فرستاده شده تا موجب هدایت آنان از گمراهی به راه راست الهی شود.

آموزش قرآن در مکتب پیامبر اکرم (ص) عبارت است از: خواندن آیات توسط معلم و شنیدن و تکرار آن‌ها توسط قرآن‌آموز تا جایی که این امر منجر به انتقال آیات قرآن از قلب معلم به قلب متعلم گردد و متعلم قرآن نیز چونان معلم خود حامل آیات الهی گردد.

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «بهترین شما کسانی هستند که به دنبال این باشند که قرآن را بیاموزند و به دیگران آموزش دهند.»

جایگاه و نقش تعلیمات دینی و اخلاق در برنامه درسی دوره ابتدایی

رشد و گسترش وجدان اخلاقی و توجه به معیارهای اجتماعی، خانوادگی و دینی در امور اخلاقی از هدف‌های اساسی تعلیم و تربیت دوره ابتدایی می‌باشد و مدرسه از عوامل مؤثر در تربیت و ساختن معیارها و ارزش‌های ذهنی، تفکر و راه و روش زیستن کودکان در جامعه به شمار می‌رود. کار اساسی مدرسه در تربیت دینی، کمک به افراد برای تشخیص خوب و بد و ایجاد و ارتقای عادت‌های صحیح اخلاقی است و می‌تواند به عنوان هدایتگر افراد باشد تا بتوانند اعمال و رفتار خود را کنترل کرده و به تدریج عقل، منطق و ارزش‌ها را بر اعمال خویش حاکم سازند.

بنابراین آموزش و پرورش در این راستا وظیفه‌ای بس مهم داشته و تربیت دینی باید مبنای مجموعه برنامه‌های درسی و فعالیت‌های فرهنگی و تربیتی قرار گیرد و روشن است که چنانچه مدارس نتوانند به نحو شایسته‌ای به وظایف تربیتی و پرورشی خود عمل نمایند، امکان انحراف و کجروی فرزندانمان وجود خواهد داشت. پس می‌توان نتیجه گرفت با توجه به این که رویکرد عام آموزشی در آموزش و پرورش باید رویکرد تربیت دینی باشد، درس تعلیمات دینی و اخلاق وظیفه دارد تا نگرش مثبت و علاقه و محبت نسبت به مفاهیم و آموزه‌های دینی را در دانش‌آموزان ایجاد نماید.

فصل دوم :

رویکرد برنامه درسی تعلیمات دینی و اخلاق پایه ششم ابتدایی

دین مبین اسلام دینی است که به تمامی ابعاد وجودی انسان از قبیل بعد شناختی، بعد عاطفی، بعد اخلاقی، بعد هنری و ... توجه کرده و برای پرورش مناسب این ابعاد برنامه‌های کامل و جامعی ارائه نموده است. بنابراین برای تحقق یک تربیت اسلامی و کامل باید به تمام این ابعاد توجه کرد تا فرد رشد پیدا کرده و به کمال برسد. مهم‌ترین ویژگی فطری انسان، گرایش به توحید و معرفت الهی است. بدین معنا که انسان خود را وابسته به خالقی می‌داند که منبع همه‌ی کمالات است و از اعماق وجود خود گرایشی به خالق خود که سرمنشاء تمام خوبی‌ها و زیبایی است احساس می‌نماید.

بنابراین تعلیم و تربیت دینی، زمینه‌ساز و تسهیل‌کننده‌ی مسیر شکوفایی استعدادها و گرایش‌های به کمال و خیر و زیبایی است. این برنامه با رویکرد شکوفا نمودن فطرت انسان برنامه‌ی خود را سامان داده و در اصول، اهداف و روش‌های تعلیمی و تربیتی از روش سازگار با فطرت و منطبق بر آن پیروی نموده و به مواردی از قبیل حقیقت‌جویی، گرایش به خیر و نیکی، گرایش به عشق و پرستش خالق، زیباگرایی که در مورد دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی مد نظر می‌باشد توجه خواهد داشت.

اصول و سازماندهی حاکم بر محتوای «تعلیمات دینی و اخلاق» و «آموزش قرآن» **«تعلیمات دینی و اخلاق»**

- محور قرار گرفتن قرآن کریم و سنت و سیره‌ی معصومین صلوات الله علیهم
- بهره‌مندی از دستاوردهای عالمان دین
- توجه به توانایی‌ها و محدودیت‌های رشد شناختی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
- توجه به رویکردهای جدید در تعلیم و تربیت با هدف روز آمد شدن برنامه
- توجه به هنر برای ترسیم چهره‌ی زیبا الگوی دینی
- ارتباط آموزشی با نیازها و علایق دانش‌آموزان و توجه آن‌ها به عنوان منبع برنامه درسی
- توجه به جنبه‌های عاطفی، نگرشی و تأکید بر عمل
- اصالت قائل شدن به کیفیت فرآیند یاددهی - یادگیری
- تقویت احساس نیاز به دین به عنوان برنامه زندگی

«آموزش قرآن»

- میزان علاقه و رغبت و توانایی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
- توجه به مفاهیم، اصول و قوانین کلیدی
- ساده و روان بودن محتوا
- انطباق با زمان آموزش

اهداف کلی درس تعلیمات دینی و اخلاق

حیطه دانش و اطلاعات

۱. آشنایی با نظم و هماهنگی در جهان به عنوان یکی از نشانه‌های قدرت خداوند
۲. آشنایی با برخی مفاهیم اخلاقی مانند قدرشناسی و...
۳. آشنایی با امور اخلاقی و آداب اسلامی مورد نیاز در زندگی روزمره
۴. آشنایی با شیوه زندگی پیامبر گرامی اسلام (ص)
۵. آشنایی با شیوه زندگی ائمه معصومین (ع)
۶. آشنایی با آداب روزه قضا به عنوان یکی از احکام اسلامی

حیطه گرایش‌ها و عواطف

۱. محبت و علاقه‌مندی نسبت به خداوند منان و احساس نیاز در برابر اراده قادر مطلق
۲. محبت و احترام نسبت به پیامبر اکرم (ص) و تمایل به پیروی از رفتارها و ویژگی‌های اخلاقی ایشان
۳. محبت و احترام نسبت به ائمه‌ی معصومین (ع) و تمایل به پیروی از رفتارها و ویژگی‌های اخلاقی ایشان
۴. گرایش نسبت به انجام کارهای نیک و دوری از بدی‌ها
۵. تمایل به انجام آداب اسلامی و دستورات اخلاقی اسلام
۶. تمایل به عمل به احکام شرعی

حیطه مهارت‌ها

۱. مشاهده نشانه‌های قدرت خداوند و گفت‌وگو درباره‌ی نظم و هماهنگی بین پدیده‌ها
۲. گفت‌وگو در مورد جنبه‌های مختلف آداب و اخلاق اسلامی و رعایت آن‌ها در زندگی روزمره
۳. گفت‌وگو در مورد شیوه‌ی زندگی پیامبر اکرم (ص) و پیروی از آن در زندگی روزمره
۴. گفت‌وگو در مورد ویژگی‌های اخلاقی ائمه (ع) و پیروی از آن‌ها در زندگی روزمره
۵. رعایت احکام و آداب روزه قضا در صورت لزوم

جدول وسعت و توالی مفاهیم جزئی و تعمیم بر اساس مفاهیم اساسی

اهداف جزئی	عنوان	مفاهیم اساسی
	خدای مهربان	خداشناسی
<ul style="list-style-type: none"> - وجود نظم و هماهنگی در رابطه با یکی از آفریده‌های خداوند (تولید مثل پرندگان و مراقبت از جوجه‌ها) - ایجاد تفکر در رابطه با عدم وجود نظم و هماهنگی در یکی از پدیده‌های طبیعت - پی بردن به قدرت خداوند و آگاهی از نیازهای مخلوقاتش - احساس نیاز در برابر اراده قادر متعال 		
	قدرشناسی	آداب و اخلاق اسلامی
<ul style="list-style-type: none"> - کمک کردن به افرادی که نیازمند کمک هستند به عنوان یک مفهوم نیک اخلاقی - قدرشناسی نمودن از کمک دیگران - جبران کار نیکی که دیگران برای ما انجام داده‌اند در حد توان و امکان - آشنایی با مفهوم قدرشناسی و سپاسگزاری از دیگران در مواقع لزوم 		
	رعایت نوبت	آداب و اخلاق اسلامی
<ul style="list-style-type: none"> - آشنایی با مفهوم رعایت حقوق دیگران و انجام آن به عنوان یک مفهوم اخلاقی - آگاهی از عدم رضایت خداوند از کسانی که حقوق دیگران را رعایت نمی‌کنند. - عدم وجود آرامش در جامعه‌ای که دیگران حقوق یکدیگر را رعایت نمی‌کنند. 		
	پول با برکت	پیامبری
<ul style="list-style-type: none"> - دین اسلام به عنوان دین برادری - کمک به افراد بی بضاعت و نیازمند - چگونگی رفتار پیامبر (ص) در برخورد با افراد بی بضاعت و نیازمند - اشتیاق در کمک رسانی مالی به افراد بی بضاعت - تمایل به الگوگیری از رفتار پیامبر اکرم (ص) در زمینه کمک به دیگران 		
	دوست خوب	امامت
<ul style="list-style-type: none"> - چگونگی نحوه رفتار با دوستان خود - اقدام برای رفع گرفتاری از مشکلاتی که برای دوستان ما به وجود می‌آید. - چگونگی نحوه رفتار امام سجاد (ع) با یکی از دوستان شان - تمایل به عیادت از بیمار - آشنایی با لقب امام چهارم (ع) - الگو گیری از رفتار امام سجاد (ع) در رابطه با موضوع 		
	تشنه‌ای در بیان	امامت
<ul style="list-style-type: none"> - نحوه رفتار و گذشت امام جواد (ع) در مورد فردی که به ایشان بدی کرده بود. - حدیث پیامبر (ع) در مورد گذشت از خطاهای یکدیگر - الگو پذیری از رفتار و ویژگی اخلاقی امام جواد (ع) - تمایل به کمک رسانی به هر فردی که نیازمند به کمک دارد. - آشنایی با لقب امام جواد (ع) - آشنایی با اهمیت گذشت در دین اسلامی 		
	روزه قضا	احکام اسلامی
<ul style="list-style-type: none"> - مواردی که باید روزه قضا بگیریم - تا چه زمانی باید قضای روزه ماه رمضان را بگیریم. - چه وقت می‌توان روزه ماه رمضان را نگرفت - روزه قضا یک حکم الهی است. - اشتیاق برای گرفتن روزه ماه رمضان و روزه قضا به عنوان یک حکم الهی 		

اهداف کلی آموزش قرآن:

- ۱- ایجاد علاقه و انگیزه نسبت به یادگیری قرآن کریم و انس با آن
- ۲- صحیح و روان خواندن کلمات و آیات قرآنی
- ۳- تقویت و تعمیق قواعد قرآنی

اهداف جزئی آموزش قرآن:

اهداف جزئی	حیطه‌ها
	دانش و اطلاعات
	گرایش‌ها و عواطف
	مهارت‌ها

اهداف جزئی	حیطه‌ها
	دانش و اطلاعات
	گرایش‌ها و عواطف
	مهارت‌ها

اهداف فرعی (کارکرد ثانویه)

این اهداف معرف کارکردها یا مأموریت ثانوی درس « تعلیمات دینی و اخلاق » و « قرآن » پایه ششم در جهت کمک به تحقق اهدافی است که مسئولیت آن در درجه نخست بر عهده این ماده‌ی درسی نیست. این اهداف که تقریباً در تمامی پایه‌ها پیگیری می‌شود، به شرح ذیل است.

درس	اهداف	نسبت با « تعلیمات دینی و اخلاق » و « قرآن »
زبان و ادبیات فارسی	<ul style="list-style-type: none"> - تقویت مهارت در گوش دادن - تقویت مهارت در سخن گفتن - تقویت مهارت در خواندن - تقویت مهارت در نوشتن - توجه به زبان و ادبیات خاص کودکان 	پایه‌های دوم تا ششم ابتدایی بر حسب ارتباط با موضوع
هنر	<ul style="list-style-type: none"> - تقویت حس زیبایی شناسی - تقویت روحیه خلاقیت و نوآوری - توانایی استفاده از ماهیچه‌ها و عضلات کوچک - توانایی ارائه نمایش‌های کوتاه - توجه به هنر برای ترسیم چهره‌ی زیبای الگوهای دینی 	تمام پایه‌ها بر حسب ارتباط با موضوع
مهارت آموزی	<ul style="list-style-type: none"> - تقویت احساس نیاز به دین - تقویت مهارت در شناخت قدرت خداوند - تقویت مهارت آداب و معاشرت اسلامی - تلاش برای الگوگیری از سیره اخلاقی - عملی پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) - تقویت مهارت شناخت خود - تقویت مهارت‌های برقراری ارتباط صحیح دینی - رعایت اصول آداب و اخلاق اسلامی - تلاش برای خواندن و عمل به دستورات قرآن کریم و احادیث - تلاش در جهت رعایت و انجام احکام اسلامی - تلاش برای استفاده صحیح از نعمت‌های پروردگار 	تمام پایه‌ها بر حسب ارتباط با موضوع
مطالعات اجتماعی و آداب زندگی	<ul style="list-style-type: none"> - تقویت روحیه همکاری در گروه‌های اجتماعی - رعایت حقوق دیگران در محیط‌های خانه، مدرسه و اجتماع - تمایل به الگوگیری از رفتار پیامبر گرامی اسلام (ص) و ائمه اطهار (ع) در جهت برقراری ارتباط با دیگران 	سوم تا ششم ابتدایی بر حسب ارتباط با موضوع
بین رشته‌ای (عمومی)	<ul style="list-style-type: none"> - توجه به توانایی‌ها و محدودیت‌های رشته شناختی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه دوره ابتدایی - توجه به جنبه‌های عاطفی - نگرشی برای عمل کردن باورها - تقویت مهارت‌های فعالیت‌های گروهی - تقویت مهارت کسب اطلاعات از راه‌های مختلف - تقویت روحیه پشتکار و تلاش برای انجام فرایض دینی 	تمام پایه‌ها بر حسب ارتباط با موضوع
تربیت بدنی	<ul style="list-style-type: none"> - تمایل به رعایت منظم و انضباط در فعالیت‌های گروهی 	تمام پایه‌ها
ریاضی	<ul style="list-style-type: none"> - مهارت در شمارش اعداد - مهارت در تناظر یک به یک 	تمام پایه‌ها بر حسب ارتباط با موضوع
علوم تجربی	<ul style="list-style-type: none"> - پرهیز از اسراف در استفاده از نعمت‌های خداوند - وجود نظم و هماهنگی در رفتار موجودات زنده و پدیده‌های طبیعی - شکرگزاری از پروردگار در مقابل نعمت‌های عطا شده 	تمام پایه‌ها بر حسب ارتباط با موضوع

ساختار کتاب

کتاب درسی یکی از مواد آموزشی است و نقش مهمی در تأمین اهداف آموزش و پرورش ایفا می‌کند. سازماندهی محتوا بر اساس ساختار موضوعی است.

ساختار کتاب « تعلیمات دینی و اخلاق »

- ۱- تعداد دروس بر اساس سرفصل‌ها و مفاهیم اساسی برنامه درسی دینی تنظیم شده که این مفاهیم در حوزه‌های «خداشناسی»، «آداب و اخلاق اسلامی»، «نبوت»، «امامت» و «احکام اسلامی» مطرح گردیده است.
- ۲- در این کتاب سعی شده متن دروس ساده و در حد فهم دانش‌آموزان باشد.
- ۳- در طراحی و تدوین کتاب، ارتباط افقی و عمودی آن با سایر دروس حفظ شده است.
- ۴- در طراحی و تدوین تمرین‌ها، سعی بر آن بوده که دانش‌آموزان علاوه بر تمرین‌های انفرادی، در فعالیت‌های گروهی نیز شرکت کرده و هم‌چنین برداشت‌های خود از دروس را در اشکال مختلف تمرینات ارائه نمایند. تمرینات در قالب عناوینی مانند «پیام درس»، «پاسخ دهید»، «فکر کن و کامل کن»، «حالا برایم بگو» و «یک تجربه» طراحی شده است.
- ۵- برای ارائه‌ی اطلاعات بیشتر در مورد بعضی از دروس، قسمتی با عنوان «بیشتر بدانیم» ارائه شده که مورد ارزشیابی قرار نمی‌گیرد.
- ۶- بخشی با عنوان «مناجات» در آغاز کتاب ارائه گردیده که خواندن آن موجب توجه دانش‌آموزان به خالق هستی سپاسگزاری از نعمت‌های خداوند قادر و متعال می‌گردد و فضای روحانی را در کلاس ایجاد می‌کند.
- ۷- استفاده از شعرهای مرتبط با اهداف کتاب در بین بعضی از درس‌ها به دلیل ایجاد فضای با نشاط و هم‌چنین به عنوان یک فعالیت گروهی در نظر گرفته شده است و نیازی به حفظ کردن آن‌ها نمی‌باشد.
- ۸- در پایان کتاب جدولی طراحی شده که دانش‌آموزان با مراجعه به دروس کتاب و یادآوری مطالب ارائه شده اقدام به حل آن می‌کنند.

ویژگی فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب «تعلیمات دینی و اخلاق»

- ۱- آیه‌ای از قرآن کریم/سخنی از ...: هدف از این فعالیت، تأکید استنادی بر موضوع طرح شده در درس (هدف درس) با توجه به آیه‌ای از قرآن کریم یا حدیثی از پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) می‌باشد.
- ۲- پاسخ دهید: در این تمرین، پرسش‌هایی از متن درس مطرح شده که دانش‌آموزان با توجه به محتوا، به این سؤالات پاسخ می‌دهند.
- ۳- فکر کن و کامل کن: در این تمرین، دانش‌آموزان از متن درس، جمله یا جملات مورد نظر را بازشناسی کرده و با توجه به آن، جای خالی را با کلمه‌های مورد نظر کامل می‌کنند.
- ۴- پیام درس: آموزگار از دانش‌آموزان می‌خواهد که با مطالعه‌ی درس، پیام مهم و اصلی درس را از متن درس استخراج کرده و آنچه را که درک کرده‌اند در این بخش یادداشت کنند.
- ۵- حالا برایم بگو: هدف از این فعالیت، تقویت مهارت‌های کلامی دانش‌آموزان است که با توجه به موضوع پیشنهاد شده فکر کرده و نظرات خود را ابراز کنند. سپس معلم پاسخ‌های مطرح شده را مورد ارزیابی قرار داده و گفت‌وگوی گروهی را در کلاس ایجاد کرده و آن را هدایت می‌نماید.
- ۶- یک تجربه: دانش‌آموزان در این تمرین، در یک فعالیت گروهی شرکت می‌کنند و معلم در راستای هدف درس، فعالیت را هدایت کرده و مورد بررسی قرار می‌دهد.
- ۷- جدول: جدول طراحی شده حاوی سؤالاتی در مورد نکات کلیدی ارائه شده در درس مختلف کتاب است. هدف از این فعالیت، انجام یک کار گروهی است. برای این کار معلم می‌تواند دانش‌آموزان را به گروه‌های دو یا چند نفره تقسیم کند و از آن‌ها بخواهد تا با مشورت، پاسخ‌ها را پیدا کرده و جدول را حل کنند. در پایان، معلم می‌تواند پاسخ‌های صحیح را ارائه نماید.
- ۸- شعر خوانی: شعرها در راستای اهداف درس است. شعر خوانی گروهی دانش‌آموزان به همراه معلم، فضایی بانشاط را در کلاس ایجاد می‌کند.
- ۹- بیشتر بدانیم: هدف این بخش ارائه اطلاعاتی بیشتر به دانش‌آموزان در مورد موضوع درس است و معلم می‌تواند از اطلاعات خود نیز استفاده نموده و با توجه به فهم و درک دانش‌آموزان توضیحات بیشتری ارائه نماید.

ساختار کتاب « آموزش قرآن »

- ۱- با توجه به اینکه بخشی از قواعد مربوط به روخوانی قرآن در پایه‌های قبل آموزش داده شده و ادامه آن در محتوای دروس پیش حرفه‌ای ارائه شده است، در نتیجه، در جهت حفظ توالی آموزش، در پایه ششم ابتدایی فقط آموزش روخوانی سوره‌های قرآن مدنظر است.
- ۲- در این کتاب سوره‌های کوتاهی از قرآن انتخاب شده است که خواندن آن‌ها متناسب با توانایی‌های دانش‌آموزان است.
- ۳- در طراحی و تدوین تمرین‌ها سعی بر آن بوده که دانش‌آموزان علاوه بر تمرین‌های انفرادی در فعالیت‌های گروهی نیز شرکت کنند فعالیت‌ها در قالب « آمادگی برای خواندن سوره »، « کلمه خوانی » و « جداخوانی و تکمیل کلمه » طراحی شده است.
- ۴- برای ارائه اطلاعات بیشتر در پایان هر درس قسمتی با عنوان « گلی از باغ دین » ارائه شده که مورد ارزشیابی قرار نمی‌گیرد.
- ۵- استفاده از شعرهای مرتبط با اهداف کتاب در شروع هر درس به دلیل ایجاد فضایی با نشاط، ایجاد انگیزه و هم‌چنین به عنوان یک فعالیت گروهی در نظر گرفته شده است و نیازی به حفظ کردن آن‌ها نمی‌باشد.
- ۶- دروس ارائه شده که شامل خواندن سوره‌ها می‌باشد صرفاً جهت روخوانی بوده و نیازی به حفظ کردن ندارند.

ویژگی فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب « آموزش قرآن »

- **شعرخوانی:** این فعالیت با هدف ایجاد انگیزه بوده و معلم می‌تواند آن را به صورت فردی و گروهی در کلاس اجرا کند.
- **آمادگی لازم برای خواندن سوره:** در قسمت اول خواندن کلمات با استفاده از نوار یا لوح فشرده صورت می‌گیرد (در صورتی که نوار در دسترس نباشد می‌توانیم از قبل، کلمات مورد نظر را ضبط کرده و در کلاس از آن استفاده کنیم). در مرحله بعد کلمات داخل جدول بدون استفاده از نوار توسط معلم و دانش‌آموز، ابتدا به صورت جداخوانی و سپس کل کلمه خوانده می‌شود. در مرحله آخر دانش‌آموز باید بتواند کلمات را به تنهایی جداخوانی کرده و در آخر کل کلمه را به صورت مستقل بخواند.
- **گلی از باغ دین:** این فعالیت صرفاً جهت افزایش آگاهی دانش‌آموزان بوده و با استناد به آیات و روایاتی از پیامبر گرامی اسلام (ص) و ائمه معصومین (ع)، نکات آموزنده اخلاقی - دینی را به فراگیران ارائه می‌نماید.
- **تمرین ۱:** در این تمرین دانش‌آموز باید کلمات داده شده را به صورت مستقل بخواند.
- **تمرین ۲:** هدف این فعالیت مرور قواعد قرآنی شامل ساکن، تشدید، تنوین و والی ارائه شده است. دانش‌آموز ابتدا جداخوانی کلمات را انجام داده و سپس کلمه‌ی کامل شده را در محل مخصوص یادداشت می‌نماید. در این تمرین معلم باید نظارت مستقیم بر روی صحیح بودن نگارش کلمات داشته باشد و در صورت لزوم قاعده مربوط را آموزش دهد.

توصیه‌هایی برای معلمان گرامی جهت اجرای بهتر برنامه

- با توجه به اهمیت آموزش‌های دینی و نحوه ارائه این آموزش‌ها به دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی لازم است همکاران گرامی به این مسئله توجه نمایند که بسیاری از این آموزش‌ها نیازمند تکرار و تمرین می‌باشند و می‌توان این موضوعات را حتی در ساعاتی غیر از ساعت درسی تعلیمات دینی و قرآن با دانش‌آموزان تکرار نمود تا دانش‌آموزان به آن میزان از نگرش و مهارت در زمینه‌های مورد نظر برسند.
- ارتباط با اولیای دانش‌آموزان جهت ارائه‌ی توصیه‌های لازم در زمینه‌ی نحوه‌ی نظارت بر رفتار و اعمال فرزندانشان ضروری به نظر می‌رسد که این ارتباط می‌تواند به صورت‌های مختلف زیر صورت پذیرد:
  - ۱- تشکیل جلسات آموزشی برای اولیا جهت ارائه راهکارها و توصیه‌های لازم آموزشی
  - ۲- ارتباط با اولیا از طریق دفترچه‌های رابط

توصیه‌هایی برای والدین گرامی

- به علت محدودیت زمان و امکانات در مدرسه این فرصت کمتر به معلمان دست می‌دهد که از فیلم‌ها و انیمیشن‌ها استفاده نمایند. لذا اولیا می‌توانند با نمایش فیلم‌های مربوط به دروس در منزل این محدودیت‌ها را جبران نمایند.
- ۱- خواندن کتاب‌های داستانی مرتبط با موضوعات دروس مطرح شده می‌تواند کمک خوبی برای یادگیری بهتر موضوعات اخلاقی باشد. هم‌چنین تعریف از شیوه زندگی ائمه معصومین (ع) می‌تواند جهت یادگیری بیشتر مطالب و تثبیت مسائل اخلاقی-اسلامی در فرزندان تأثیر بسزایی داشته باشد.
- ۲- در مورد دروس قرآنی به اولیاء توصیه نمایم تا با تمرین و تکرار مداوم، فرزندانشان را در یادگیری صحیح روخوانی آیات کمک کنند. هم‌چنین می‌توانند از فایل‌های صوتی و تصویری استفاده نموده و در منزل سوره‌های تدریس شده را با فرزندان تمرین نمایند.
- ۳- همکاران گرامی جهت تکرار و تمرین دروس قرآنی می‌توانند از فایل‌های صوتی مربوطه در کلاس استفاده نمایند که این عامل خود می‌تواند موجب ایجاد انگیز بیشتر در یادگیری دروس گردد.

بخش دوم :

محتوای برنامه درسی

« تعلیمات دینی و اخلاق » و « آموزش قرآن »

فصل اول :

- دانستنی‌های معلم

- فعالیت‌های یاددهی - یادگیری و مراحل اجرای آن

دانستنی‌های معلم در مورد کتاب « تعلیمات دینی و اخلاق »

- بخش خداشناسی

توحید در بحث‌های دینی به معنای یکی دانستن خداوند و مبدأ هستی است، اعتقاد به یگانگی او از هر جهت، از جهت ذات آفرینش، اداره‌ی هستی، بندگی و پرستش با راز و نیاز و نیایش و از بسیاری جهات دیگر که این همان چیزی است که سرلوحه‌ی دعوت همه‌ی انبیاء است.

در زیرمجموعه‌ی خداشناسی که زیر بنای ساختمان تربیت دینی کودک است، خدا به مثابه‌ی سرچشمه‌ی باورهای دینی، باید به گونه‌ای معرفی شود که دوستی و عشق او در دل دانش‌آموز قرار گیرد. زیرا پایداری رابطه با پروردگار به منزله‌ی سرچشمه‌ی علم، قدرت، کمال و زیبایی مستلزم عشق به او است. پی‌ریزی پایه‌های یگانه پرستی در کودک باید بر تجسمی زیبا و ایمنی بخش از خدا در ضمیر فرد مبتنی گردد.

آموزش در مورد صفات ذات حق و آوردن مثال‌هایی گوناگون می‌تواند در پی‌ریزی پایه‌های یگانه پرستی بسیار مؤثر و یاری‌کننده باشد.

- بخش آداب و اخلاق اسلامی

اسلام به عنوان یک دین الهی، راه و رسم کامل و جامعی برای زندگی انسان در جهات و ابعاد گوناگون دارد. اسلام تنها مشتی قوانین نیست بلکه یک روش عملی برای زندگی فردی و اجتماعی و مادی و معنوی انسان است. به طوری که در تمامی زمینه‌ها، الگوهای لازم در اختیار او قرار می‌دهد. در بخش آموزش دینی برای کودکان با نیازهای ویژه، آداب و اخلاق اسلامی بعد از خداشناسی مهم‌ترین بخش است. در این زمینه استفاده از روش‌های فعال، بیش از هر زمینه دیگر ضرورت دارد. با توجه به گستردگی موضوع و اهمیت آموزش آداب و اخلاق اسلامی به این گروه از دانش‌آموزان، معلمان محترم برای کسب اطلاعات بیشتر می‌توانند از کتاب‌های آداب و اخلاق اسلامی سیره معصومین (ع) به عنوان منبع اطلاعاتی استفاده کنند.

- بخش پیامبری

از آغاز خلقت انسان، همواره پیامبرانی از جانب خداوند برای هدایت بشر برگزیده شده‌اند. پیامبران همانند انسان‌های دیگر در بین مردم زندگی می‌کردند و به آنان آگاهی می‌دادند. آنان برترین معلمان تاریخ بشر بوده‌اند. پیامبران، روح خداپرستی و خیرخواهی و توجه به خوبی‌ها را در نهاد انسان‌ها بیدار می‌کردند و با شرک، کفر، ظلم و تجاوزگری مبارزه می‌کردند.

تمام اخلاق نیک و پسندیده در وجود مقدس پیامبر اکرم (ص)، تجسم عینی داشت. به طوری که خداوند او را ستوده است. پس بهترین الگو برای آموزش، استفاده از شیوه زندگی پیامبر اکرم (ص) می‌باشد.

- بخش امامت

پس از پیامبر گرامی اسلام طبق عقیده شیعه، ولایت و امامت از امام علی (ع) به فرزندش، امام حسن (ع) و از او به برادرش، امام حسین (ع) و از او به فرزندانش انتقال یافته و حال حضرت ولی عصر (عج) عهده‌دار این مقام می‌باشد. مقام امامت به دستور خداوند در این خاندان ثابت شده و اطاعت از آنان به حکم خدا، واجب و سرپیچی از آنان، نافرمانی خدا و معصیت است.

امامان (ع) مردم را به اخلاق نیک و کارهای پسندیده فرا می‌خواندند و از اخلاق زشت و کردار پلید و ناپسند باز می‌داشتند به واسطه‌ی کوشش‌ها و فداکاری‌ها و راهنمایی‌های پیامبران و پیروان آنها، بشر می‌تواند مسیر کمال را طی کند. همکاران گرامی می‌توانند جهت کسب اطلاعات بیشتر به کتب شیوه زندگی امامان (ع) مراجعه نمایند.

- بخش احکام اسلامی

خداوند بزرگ احکام و تکالیفی را برای ما مسلمانان مقرر فرموده است که از طریق وحی بر پیامبر (ص) فرود آمده و حضرتش همه‌ی آنها را بی‌کم و کاست به مردم عصر خود را ابلاغ فرموده است. به تدریج، گذر زمان موجب گستردگی و پیچیدگی روز افزون مسائل جامعه‌ی اسلامی شد و در بستر یک جریان طبیعی در تاریخ، مسلمانان بر ضرورت دستیابی به کم و کیف احکام و راه‌های استنباط آنها در عصر غیبت اتفاق نظر پیدا کردند. آموزش احکام به دانش‌آموزان کم توان ذهنی باید بر پایه تکرار و تمرین عملی استوار باشد و مریبان باید پس از آموزش‌های تئوری، برای مستقر شدن این آموزش‌ها در نهاد دانش‌آموزان از روش‌های یادگیری فعال و عملی استفاده نمایند. همکاران گرامی می‌توانند جهت کسب اطلاعات بیشتر به کتاب‌های توضیح المسائل مراجعه نمایند. البته نباید از خاطر دور داشت که در آموزش‌هایی از این قبیل حتماً باید وضعیت جسمانی و قدرت درک و فهم دانش‌آموزان را در نظر گرفت.

دانشنی‌های معلم در مورد کتاب « آموزش قرآن »

قرآن کریم آخرین کتاب آسمانی است که خداوند منان از طریق وحی بر خاتم رسولانش حضرت محمد (ص) نازل فرموده است تا انسان‌ها را به سعادت و کمال برساند. در مورد آموزش قرآن، همکاران محترم باید به تفاوت‌های فردی در میزان توانایی یادگیری دانش‌آموزان توجه نمایند و مسئله‌ی تکرار و تمرین را در یادگیری کلمات و آیات قرآنی مدنظر داشته باشند. در زیر چند مورد از نکات ضروری در تدریس روخوانی قرآن مطرح می‌شود:

الف) فعال کردن فراگیران در امر یادگیری: چنان چه فراگیر، خود در انتقال مفاهیم نقش مؤثرتری داشته باشد مطلب منتقل شده را به خوبی می‌فهمد و دیرتر فراموش می‌کند. هم‌چنین کلاس و تدریس برای او جذاب‌تر بوده و خسته‌کننده نخواهد بود.

ب) از پرداختن به تعاریف خودداری شود: تعاریف از مقولات انتزاعی است و به خصوص برای مقطع ابتدایی درک و فهم آن مشکل خواهد بود و گاهی دلسردی را در فراگیر به وجود می‌آورد. به طور مثال در مرحله روخوانی به جای تعریف «تنوین» فقط علامت، آموزش داده می‌شود تا فراگیر با دیدن علامت تنوین چگونگی تلفظ حروف را یاد بگیرد.

ج) تربیت و هدایت چشم به جمع‌آوری حروف و مصوت‌ها: مهم‌ترین آموزش روخوانی قرآن این است که مربی به فراگیران کمک کند تا به‌طور صحیح حروف، حرکات و علائم را تشخیص دهند و قادر به جمع‌آوری آن‌ها و خواندن کلمه و عبارت شوند. برای رسیدن به این هدف اولاً: مربی با اشاره صحیح که در بخش روش تدریس هم توضیح داده می‌شود چشم فراگیران را عادت می‌دهد که به حرکات و علائم دقت کنند و اشتباه نکنند. ثانیاً با دیدن هر بخش فراگیران بخش را بخوانند و مربی از این که فراگیر بخواهد بخش‌های کلمات را جمع کند و یک‌جا بخواند جلوگیری نماید. البته برای رسیدن به سطح روان خوانی زمان و تمرین کافی لازم است و چنان چه فراگیر عادت کند، بخش‌های کلمه را صحیح تشخیص داده و شمرده و آرام بخواند، یقیناً پس از تمرین کافی چشم او نیز سرعت گرفته و به روان خوانی خواهد رسید.

د) تنوع مناسب در کلاس: مربی باید از یکنواختی کلاس جلوگیری کند تا کلاس و آموزش برای فراگیران کسل‌کننده نباشد، خصوصاً کلاس‌های مقطع ابتدایی توجه به این تنوع را بیشتر می‌طلبد.

ه) استفاده از وسایل کمک آموزشی: چنان چه در فرآیند آموزش از وسایل گوناگون و متناسب با تدریس بیشتر استفاده شود، موفقیت بیشتری خواهیم داشت. مربیان می‌توانند با خلاقیت خود از انواع وسایل آموزشی برای تدریس بهره بگیرند مانند کارت‌هایی که کلمات روی آن باشد، نقاشی‌هایی که قصه یا سمبل‌های آموزشی روی آن تصویر شده است، نوار قرآن متناسب با اهداف تدریس و ...

و) هماهنگی و نظارت والدین بر امر تدریس و تمرین: عموماً فراگیران روخوانی، در دوره ابتدایی هستند و این هماهنگی و نظارت والدین را با کلاس می‌طلبد و هر چه این هماهنگی و نظارت بیشتر باشد آموزش موفق‌تر خواهد بود.

فعالیت‌های یاددهی - یادگیری در مورد « تعلیمات دینی و اخلاق »

آموزش دینی مانند سایر آموزش‌ها نیازمند روش‌های مؤثر و جذابی است که نیل به اهداف دینی را سرعت و عمق بیشتر می‌سازد. در این بخش به برخی از روش‌های مؤثر در تدریس دینی اشاره می‌شود.

۱- **روش فعال گروهی:** خصوصیت اصلی این روش استفاده از فعالیت گروهی دانش‌آموزان در مراحل مختلف فرآیند یاددهی - یادگیری است. محتوای اصلی این روش، تعامل و تقسیم کار در گروه‌های مختلف کلاسی و کاهش فشار فعالیت‌های معلم است. در حین کار، دانش‌آموزان ابتدا با مسئله‌ای روبرو می‌شوند؛ سپس در مقابل این مسئله، عکس‌العمل‌های گوناگونی بروز می‌دهند و در رابطه با چگونگی حل مسئله شروع به اظهار نظر می‌کنند که در نهایت تمامی دانش‌آموزان به اطلاعات مشترک در جهت موضوع اصلی درس می‌رسند.

۲- **روش داستان گویی:** این روش برای بیان سیره‌ی بزرگان استفاده می‌شود که برای آموزش غیرمستقیم ارزش‌های اخلاقی بسیار مؤثر است.

۳- **روش طرح الگو و اسوه:** در این روش از شخصیت‌الگویی انسان‌های مرجع و مورد قبول استفاده می‌شود. رسول خدا (ص) و معصومین بزرگوار (ع) بهترین اسوه‌هایی هستند که برترین معیارهای انسان‌های دین‌دار را دارند.

۴- **روش ایفای نقش:** در این روش، فرد یا گروهی از دانش‌آموزان موضوعی را به صورت نمایش اجرا می‌کنند و معلم در هر مرحله از نمایش، دانش‌آموزان را به اظهار نظر درباره‌ی مطالب و رفتارهای نمایش داده شده وادار می‌کند.

۵- **روش آموزش مستقیم:** در این روش مسئله‌ی مورد نظر به نحو روشن و واضح مطرح می‌شود تا مخاطب مسئله را بدون ابهام دریابد. این روش در مسائل اعتقادی و احکام کاربرد بیش‌تری دارد.

۶- **روش گردش علمی:** با توجه به رهنمود قرآن، بهترین طریق خدانشناسی سیر در آفاق و انفس است، می‌توان با بردن دانش‌آموزان به‌ویژه دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی به گردش علمی و دقت در پدیده‌های اطراف، فطرت خدانشناسی را در آنان بیدار و تقویت نمود.

۷- **روش تمثیلی:** معلم می‌تواند برخی از اهداف تعلیم و تربیت را در پرتوی مثال‌هایی ساده و ملموس برای فراگیرندگان بازگو کند. امثال قرآنی موجود در این زمینه می‌تواند الهام بخش معلم در بهره‌گیری صحیح از این روش باشد.

۸- **روش یادگیری تسلط یاب در حد مهارت:** در این روش، چون به فرد فرد دانش آموزان، فرصت یادگیری مورد نیاز داده می شود، اساس کار «زمان یادگیری» است. از آن جا که در یادگیری تسلط یاب هر دانش آموز در زمان متفاوتی به هدف دست خواهد یافت پس زمان یکسان نیست. در یادگیری تسلط یاب، اساسی ترین مفهوم «تسلط» است. این تسلط هم به بازده یادگیری و هم به میزان عملکرد ارتباط دارد. معلمان هنگام استفاده از این الگو، باید به طور مرتب ارزش یابی مرحله ای و پایانی را به منظور پی بردن به میزان تسلط و مهارت شاگردان انجام دهند.

۹- **روش کاوشگری (پرسش و پاسخ):** این روش می تواند میان دو دانش آموز و یا معلم و دانش آموز اتفاق بیافتد. البته سؤالات باید با توجه به دانش قبلی و توانایی های ذهنی دانش آموزان طرح شود.

۱۰- **روش تفکر استقرایی (از جزء به کل):** در این روش معلم با هدایت مرحله به مرحله دانش آموزان، آنان را از پایین ترین سطح تفکر به بالاترین مرحله هدایت می کند. این نوع روش باعث می شود، دانش آموزان اطلاعات گردآوری شده را دسته بندی و در مورد خصوصیات مشترک و تفاوت مفاهیم در هر دسته اظهار نظر کنند. البته برای دانش آموزان با نیازهای ویژه باید موضوع به گونه ای ملموس انتخاب شود که گردآوری، سازمان دهی و طبقه بندی مطالب، در حد توانایی این دانش آموزان باشد.

فعالیت های یاددهی - یادگیری در مورد «آموزش قرآن»

در انتخاب روش تدریسی که موفقیت بیش تری داشته باشد توجه به این نکته ها حائز اهمیت است؛ این که فراگیران چه کسانی هستند؟ و به طور یقین برای انتقال مفاهیم به فراگیران باید روشی را اتخاذ کرد که با روحیه آنان تطابق بیش تری داشته و آموزشی سهل و آسان و قابل درک برای فراگیران باشد.

گاهی عدم اطلاع مربی از قوانین و اصول اولیه یاددهی - یادگیری باعث دلزدگی بعضی از فراگیران از قرآن شده و خدای ناکرده موجب جدایی فراگیران از این کتاب الهی خواهد شد. قبل از پرداختن به طرح روش های تدریس لازم است در مورد قوانین یادگیری مطالبی را ارائه نماییم. مهم ترین قوانین یادگیری «آمادگی»، «تأثیر» و «تکرار و تمرین» است که به طور اختصار ذکر می گردد:

آمادگی:

به موجب این قانون، زمانی فراگیر موفق به یادگیری می شود که از لحاظ جسمی - ذهنی و عاطفی آمادگی های لازم را داشته باشد. براساس این قانون احراز آمادگی قبلی شرط اول یادگیری مطلوب است.

تأثیر:

هرگاه واکنش موفقیت آمیز فرد در حل یک مسئله با پاداش توأم باشد و رضایت خاطر او را فراهم سازد در موقعیت های مشابه بعدی بروز آن واکنش زودتر صورت می گیرد. به عبارت دیگر پاداش و یا تشویق موجب

می‌شود که ارتباط محرک و واکنش، استحکام بیش‌تری پیدا کرده و زمینه‌ی تکرار واکنش یا واکنش مطلوب در موقعیت‌های مشابه فراهم شود.

تکرار و تمرین:

بر اساس این قانون، پایداری و توسعه و تکامل یادگیری در اثر تکرار و تمرین صورت می‌پذیرد. زمانی که دانش‌آموزان با برخورداری از انگیزه و تشویق مریبان به تکرار و تمرین آموخته‌های خود می‌پردازند، دانش و مهارت ایشان دامنه گسترده‌تری می‌یابد. در هر حال اگر تمرین هدفمند و جهت‌دار باشد به یادگیری کمک بیش‌تری می‌کند.

حال در این قسمت به برخی از روش‌های مؤثر در تدریس کتاب آموزش قرآن می‌پردازیم:

۱- **روش تدریس فعال و کار گروهی:** در بخش روخوانی آیات، کسب مهارت عملی اهمیت بیش‌تری دارد. از این‌رو، شنیدن آیات از طریق نوار در صورت امکان و نیز، تمرین و تکرار در خواندن آن‌ها به صورت دسته جمعی، نقش اصلی را در فرایند یاددهی- یادگیری ایفا می‌کند. (شمرده خوانی و هم‌خوانی در این بخش بسیار مؤثر است).

۲- **روش قصه‌گویی:** در این روش مربی می‌تواند مفاهیم روخوانی را در قالب یک قصه جذاب و کوتاه به فراگیران منتقل نماید. از این روش در مقطع ابتدایی به خوبی می‌توان استفاده کرد.

(همکاران گرامی می‌توانند در این رابطه به جزوه‌ی «مقدمه‌ای بر روش تدریس قرآن دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی» دوره ابتدایی مراجعه نمایند).

فصل دوم

الف - تحلیل محتوایی دروس کتاب تعلیمات دینی و اخلاق

درس اول: خدای مهربان

۱- اهداف

الف) دانش و اطلاعات

- آشنایی با یکی از نشانه‌های قدرت خداوند (نظم و هماهنگی بین پدیده‌های جهان)

ب) گرایش‌ها و عواطف

- احساس نیاز در برابر اراده قادر مطلق

ج) مهارت‌ها

- گفت‌وگو پیرامون وجود نظم و هماهنگی در مورد آفریده‌های خداوند

۲- موضوعات اساسی درس

- وجود نظم و هماهنگی در مورد یکی از آفریده‌های خداوند

- ایجاد تفکر در مورد عدم وجود نظم و هماهنگی در یکی از پدیده‌های خلقت

- پی بردن به قدرت خداوند و آگاهی از نیازهای مخلوقاتش

۳- شرح مختصر درس

این درس با فضای مدرسه و زمانی که دانش آموزان به همراه معلم خود در حیاط هستند آغاز می‌گردد. یکی از دانش آموزان متوجه وجود جوجه گنجشکی زیر یکی از درختان می‌شود و معلم و دیگر شاگردان را متوجه موضوع می‌کند و معلم با قرار دادن جوجه گنجشک در لانه‌اش در بالای درخت، فرصت را مغتنم شمرده و در رابطه با چگونگی بچه‌دار شدن پرندگان سؤال می‌پرسد و زینب و مینا دو نفر از شاگردان پاسخ‌های صحیحی می‌دهند. معلم پاسخ‌های آن‌ها را تصدیق کرده و جواب‌ها را کامل‌تر می‌کند. مرضیه یکی از شاگردان سؤال می‌کند که چرا جوجه‌ها این قدر سروصدا می‌کنند و یکی از شاگردان به نام فاطمه پاسخ می‌دهد به علت اینکه گرسنه‌اند و به این طریق والدین خود را متوجه می‌کنند که به آنان غذا بدهند و معلم باز در اینجا پاسخ کامل‌تری به سؤال می‌دهد و از شاگردان می‌خواهد که بگویند آیا می‌دانند چه کسی با این دقت و نظم این کارها را به پرندگان یاد داده است؟ و شاگردان پاسخ می‌دهند: خدای مهربان. معلم با طرح این سؤال ذهن شاگردان را به سمت آفریننده دانا و توانا هدایت می‌کند. پس از پاسخ صحیح شاگردان، معلم ادامه می‌دهد:

- درست است. خدای مهربان که از نیازهای ما آگاه است. این جهان را با نظم و هماهنگی آفریده است و سپس

با طرح این سؤال که: « اگر این و نظم و هماهنگی در رفتار پرندگان وجود نداشت ممکن بود چه اتفاق‌هایی برای آن‌ها بیافتد؟ » دانش‌آموزان را متوجه اهمیت بسیار زیاد وجود نظم و هماهنگی در رفتار پرندگان و بالطبع اهمیت وجود نظم و هماهنگی در جهان خلقت می‌نماید.

در خاتمه سؤالی مطرح شده با این مضمون که: « راستی شما به این سؤال چه جوابی می‌دهید؟ » شاگردان به تفکر وا داشته می‌شوند و پاسخ‌هایی را ارائه می‌دهند و معلم کلاس نیز می‌بایست از پاسخ‌های صحیح دانش‌آموزان استفاده کرده و ذهن آنان را به سمت اهمیت وجود نظم و هماهنگی در جهان خلقت سوق دهد.

۴- مراحل تدریس

الف) فعالیت‌های قبل از تدریس:

- توجه به دانسته‌های پیشین (ارزیابی رفتار ورودی): ابتدا اطلاعات پیشین دانش‌آموزان را در رابطه با توانایی و قدرت خداوند به عنوان خالق کل هستی مورد ارزیابی قرار دهید و بررسی نمایید که دانش‌آموزان تا چه حد با مفهوم نظم و هماهنگی و اهمیت وجود آن در زمینه‌های مختلف آشنایی دارند.

ب) فعالیت‌های حین تدریس:

- شیوه‌هایی برای شروع مناسب (ایجاد انگیزه): شروع مناسب یک درس تأثیر بسزایی در میزان کارایی فعالیت‌های یادگیری دارد. برای شروع این درس معلم می‌تواند با آوردن یک وسیله اسباب‌بازی ساده به کلاس در دانش‌آموزان انگیزه ایجاد نماید و سپس در رابطه با نحوه قرار گرفتن قطعات آن و نظم و ترتیبی که در اتصال آن قطعات وجود دارد برای آنان صحبت نماید و با جدا کردن قطعات از یکدیگر و نابجا متصل کردن آن‌ها، اهمیت وجود نظم و هماهنگی را بیان نماید.

- پیشنهادهایی برای تدریس مناسب (ارائه درس): در تدریس این درس معلم می‌تواند از روش « تمثیلی» و « روش پرسش و پاسخ» (از طریق ارائه مثال‌هایی از منظم و هماهنگ بودن پدیده‌های مختلف و ارتباط دادن آن با موضوع درس) استفاده نماید. هم‌چنین در رابطه با این درس که در حیطه خداشناسی است روش پیشنهادی دیگر می‌تواند استفاده از روش گردش علمی باشد.

روش‌های تفکر استقرایی و فعال گروهی نیز از جمله روش‌های تدریس مناسب این درس می‌باشند. به‌عنوان مثال در روش تمثیلی می‌توان مثال‌هایی در رابطه با وجود نظم و هماهنگی در پیدایش فصول، پدید آمدن شب و روز و ... که برای شاگردان جذاب می‌باشد را همراه با تصاویر مربوط در کلاس را بیان کند.

- ارزشیابی تکوینی: در پایان هر قسمت از درس، پرسش‌هایی مرتبط با هدف آموزشی تدریس شده به‌عمل می‌آید که بر اساس نتایج حاصل معلوم می‌شود که یادگیرندگان کدام یک از هدف‌های آموزشی را یاد گرفته‌اند و در یادگیری کدام یک از هدف‌های آموزشی ناموفق مانده‌اند تا معلم پیش از تدریس قسمت بعدی درس به رفع نواقص یادگیری دانش‌آموزان بپردازد.

- **فعالیت‌های تکمیلی و جمع بندی:** در این مرحله معلم با توجه به صلاح‌دید خود به طرح فعالیت‌هایی مرتبط با اهداف آموزشی درس می‌پردازد. سپس با طرح پرسش‌هایی از دانش‌آموزان مطالب را جمع بندی می‌نماید.

(ج) فعالیت‌های پس از تدریس:

- **ارزشیابی پایانی:** ارزشیابی متناسب با اهداف درس انجام می‌گیرد.

- **ارائه تکلیف:** تکلیف مورد نیاز به تشخیص معلم و نیاز دانش‌آموزان ارائه می‌گردد.

تمرین‌ها و فعالیت‌های پایانی درس

الف) آیه‌ای از قرآن کریم: در اینجا معنی آیه‌ی ۱ سوره انعام که در رابطه با وجود نظم و هماهنگی در جهان است آورده شده است. معلم ابتدا این ترجمه را خوانده و سپس در مورد مضمون آن با دانش‌آموزان صحبت نماید. در این رابطه معلم توجه شاگردان را به این مسئله معطوف می‌نماید که در قرآن که کلام خداوند است نیز این مسئله بسیار با اهمیت می‌باشد.

ب) پاسخ دهید: در این فعالیت از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به محتوای درس، به پرسش مطرح شده پاسخ دهند. پاسخ سؤال دارای کلید مشخصی است.

ج) فکر کن و کامل کن: در این فعالیت، باید دانش‌آموزان از متن درس جمله‌ی مورد نظر را بازشناسی کرده و با توجه به آن، جای خالی را کامل کنند.

د) پیام درس: در این فعالیت، دانش‌آموزان باید متن درس را بخوانند و پیام‌های اصلی درس را (که در متن درس با کشیدن خط یا به صورت رنگی مشخص شده است) با استنباط خود بنویسند.

ه) حالا برایم بگو: در این فعالیت از دانش‌آموز خواسته می‌شود که به صورت فردی به سؤال پاسخ دهد. معلم پاسخ‌های فرد شاگردان را به صورت جمله روی تخته می‌نویسد و درستی و نادرستی پاسخ‌ها را با کمک شاگردان بررسی کرده و در خاتمه پاسخ‌های صحیح را نوشته و جمع‌بندی می‌نماید.

و) یک تجربه: در این فعالیت از دانش‌آموزان خواسته شده که از بین نمونه‌های مطرح شده در پاسخ فعالیت «حالا برایم بگو» یک موضوع را انتخاب کرده و نقاشی زیبایی از آن را بکشند. در این فعالیت معلم می‌تواند یک مقوای بزرگ تهیه کرده و از شاگردان بخواهد که با همکاری هم یک موضوع را انتخاب کرده و بایک‌دیگر روی مقوای نقاشی را بکشند.

درس دوم: قدرشناسی

۱- اهداف

الف) دانش و اطلاعات

- آشنایی با مفهوم قدرشناسی و سپاسگزاری از دیگران در مواقع لزوم

ب) گرایش‌ها و عواطف

- تمایل به قدرشناس بودن و سپاس‌گزاری از خوبی دیگران به عنوان یک مفهوم نیک اخلاقی
- تمایل به جبران نیکی که دیگران برای ما انجام داده‌اند.

ج) مهارت‌ها

- قدرشناس بودن و سپاس‌گزاری کردن از محبت دیگران
- جبران کردن نیکی دیگران
- کمک کردن به افراد نیازمند

۲- موضوعات اساسی درس:

- کمک کردن به افرادی که نیازمند کمک هستند به عنوان یک مفهوم نیک اخلاقی
- قدرشناسی نمودن از کمک دیگران
- جبران کار نیکی که دیگران برای ما انجام داده‌اند در حد توان و امکان

۳- شرح مختصر درس:

این درس با بازگشت دانش‌آموزی از مدرسه به خانه آغاز می‌شود که در راه برگشت متوجه پیرمردی می‌گردد که کیسه‌های میوه در دست دارد و می‌خواهد از خیابان عبور کند. دانش‌آموز تصمیم می‌گیرد که به او کمک کند. جلو رفته سلام می‌کند و می‌پرسد که آیا او به کمک نیاز دارد؟ و پیرمرد پاسخ مثبت می‌دهد. دانش‌آموز با خوشحالی به وی کمک کرده و تا خانه‌ی آن فرد او را همراهی می‌کند و از این که توانسته کار نیکی انجام دهد شادمان است. فردای آن روز زمانی که دانش‌آموز در حال بازگشت به منزل است آن پیرمرد را می‌بیند که جلوی در خانه‌اش ایستاده و منتظر دیدن اوست تا محبت دیروز او را جبران نماید. به این صورت که به صورت کلامی تشکر کرده و یک قرآن جیبی نیز به او هدیه می‌دهد و برایش دعای خیر می‌کند.

پیام اصلی درس که در انتهای متن آمده بیان می‌دارد که: «خداوند کسانی را که برای آسایش دیگران زحمت می‌کشند دوست دارد و به آنان پاداش نیک می‌دهد». هم‌چنین حدیثی از پیامبر گرامی اسلام (ص) آورده شده با

این مضمون که: «از کسی که کار نیکی برای شما انجام می‌دهد تشکر کنید و سعی کنید کار خوب او را جبران نمایید.»

۴- مراحل تدریس

الف) فعالیت‌های قبل از تدریس:

- توجه به دانسته‌های پیشین (ارزیابی رفتار ورودی): در مورد موضوع درس، معلم می‌تواند با طرح سؤالاتی، اطلاعات قبلی دانش‌آموزان در مورد مفاهیم کمک کردن به دیگران، سپاسگزاری و نحوه‌ی آن، جبران محبت دیگران و ... را مورد ارزیابی قرار دهد. به‌عنوان مثال: شما در خانه چه کمکی به مادر خود می‌کنید؟ و یا اینکه اگر در درسی ضعیف باشید و از دوست خود بخواهید که به شما در یادگیری آن درس کمک کند و او این کار را انجام دهد چگونه از او تشکر می‌کنید؟ و ...

ب) فعالیت‌های حین تدریس:

- شیوه‌هایی برای شروع مناسب (ایجاد انگیزه): یکی از شیوه‌هایی که معلم می‌تواند با استفاده از آن شروع مناسبی برای تدریس داشته باشد این است که از قبل چند تصویر از کمک‌های مختلف مردم به یک‌دیگر را تهیه کرده و در کلاس به نمایش بگذارد و از شاگردان بخواهد که در مورد تصاویر توضیح دهند و احساس خود را بیان کنند (در این مورد می‌توان از تصاویر کتاب‌های داستان نیز کمک گرفت) و به این ترتیب در آنان ایجاد انگیزه کرد.

- پیشنهادهایی برای تدریس مناسب (ارائه درس): یکی از روش‌های مناسب برای تدریس این درس روش «کاوشرگی» (پرسش و پاسخ) است که معلم می‌تواند با طرح سؤالاتی با توجه به دانش قبلی و توضیحات شروع درس و توانایی‌های ذهنی دانش‌آموزان و سپس با خواندن و توضیح درس و طرح سؤالاتی پیرامون موضوع درس، تدریس را انجام دهد. روش پیشنهادی بعدی «روش ایفای نقش» است که دانش‌آموزان می‌توانند با راهنمایی معلم درس را به‌صورت نمایش ایفا کنند. روش دیگر روش «داستان گویی» است که معلم می‌تواند این درس را با استفاده از فنون «قصه گویی» برای شاگردان تدریس کند.

- ارزشیابی تکوینی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۴

- فعالیت‌های تکمیلی و جمع بندی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۵

ج) فعالیت‌های پس از تدریس:

- ارزشیابی پایانی: ارزشیابی متناسب با اهداف درس انجام می‌گیرد.

- **ارائه تکلیف:** تکلیف مورد نیاز به تشخیص معلم و نیاز دانش آموزان ارائه می گردد .

تمرین ها و فعالیت های پایانی درس

الف) سخنی از رسول اکرم (ص): در اینجا حدیثی از رسول گرامی اسلام (ص) در رابطه با موضوع درس یعنی نیکوکاری آورده شده است که معلم ابتدا از روی آن خوانده و در رابطه با آن توضیحات مناسب را ارائه می نماید و اهمیت موضوع را خاطر نشان می سازد.

ب) پاسخ دهید: در این فعالیت از دانش آموزان بخواهید با توجه به محتوای درس، به پرسش مطرح شده پاسخ دهند. پاسخ سؤال دارای کلید مشخصی است.

ج) فکر کن و کامل کن: در این فعالیت، باید دانش آموزان از متن درس جمله‌ی مورد نظر را بازنمایی کرده و با توجه به آن، جای خالی را کامل کنند.

د) پیام درس: در این فعالیت، دانش آموزان باید متن درس را بخوانند و پیام های اصلی درس را (که در متن درس با کشیدن خط یا به صورت رنگی مشخص شده است) با استنباط خود بنویسند.

ه) حالا برایم بگو: در این فعالیت از دانش آموز خواسته شده است که بیان نماید چگونه از زحمات پدر و مادر و معلم خود قدردانی می نماید که هر دانش آموز با راهنمایی معلم نحوه قدردانی خود را در جدول طرح شده یادداشت می نماید.

و) یک تجربه: در این فعالیت معلم با آوردن قرآن کریم به کلاس، شاگردان را متوجه پیدا کردن سوره زمر و سپس یافتن آیه ۶۶ می کند تا پس از پیدا کردن معنی آیه، آن را روی تخته بنویسند. سپس این ترجمه را با همکاری دانش آموزان با ذکر نام سوره و شماره آیه روی مقوایی نوشته، اطرافش را تزئین کرده و در کلاس نصب کنند.

درس سوم: همکاری

۱- اهداف

الف) دانش و اطلاعات

- آشنایی با شیوه‌ی زندگی پیامبر گرامی اسلام (ص) تحت عنوان همکاری در فعالیت‌های گروهی

ب) گرایش‌ها و عواطف

- تمایل به پیروی از رفتار و ویژگی اخلاقی پیامبر اکرم (ص) به عنوان الگو
- احساس نیاز به همکاری و قبول مسئولیت در فعالیت‌های گروهی
- تمایل به داشتن رفتاری مناسب در فعالیت‌های گروهی و برتر ندانستن خود

ج) مهارت‌ها

- بتواند در فعالیت‌های گروهی شرکت کند
- در انجام فعالیت‌های گروهی همکاری مناسب داشته باشد
- قبول مسئولیت کرده و وظایفش را به خوبی انجام دهد
- در گروه رفتار مناسب داشته و خود را برتر از دیگران نداند

۲- موضوعات اساسی درس

- شرکت کردن در فعالیت‌های گروهی
- همکاری مناسب در انجام فعالیت‌های گروهی
- داشتن حس قبول مسئولیت و انجام صحیح وظایف محوله
- داشتن رفتاری مناسب در گروه و برتر ندانستن خود و کناره‌گیری نکردن از افراد گروه

۳- شرح مختصر درس

درس این‌گونه آغاز می‌شود که روزی پیامبر اکرم (ص) با تعدادی از یارانشان به سفر می‌روند. در بین راه مسافران گرسنه می‌شوند و تصمیم می‌گیرند که غذایی تهیه کنند. برای تهیه غذا هر کس وظیفه‌ای را به عهده می‌گیرد. پیامبر (ص) نیز تصمیم می‌گیرند هیزم جمع‌آوری کنند. یارانشان می‌گویند: ای رسول خدا، نیازی نیست شما کاری انجام دهید، ما خودمان همه کارها را انجام می‌دهیم. ولی پیامبر (ص) می‌فرماید: خداوند کسی را که خودش را از دیگران بالاتر بداند دوست ندارد و بلند می‌شوند و مشغول جمع‌آوری هیزم می‌گردند.

در خاتمه نیز آورده شده است هنگامی که پیامبر اکرم (ص) در کار گروهی شرکت می‌کردند کارهای خود را بر عهده افراد دیگر نمی‌گذاشتند و با آنان همکاری می‌کردند. خوب است بدانیم اگر کسی خود را از دیگران برتر بداند، دیگران دوستی خود را با او قطع کرده و او را تنها می‌گذارند. در نتیجه، ما هم باید از ایشان پیروی کنیم و در کارهای گروهی وظیفه‌ای را که به عهده گرفته‌ایم به خوبی انجام دهیم تا همکاری ما بهترین نتیجه را داشته باشد.

۴- مراحل تدریس

الف) فعالیت‌های قبل از تدریس:

- توجه به دانسته‌های پیشین (ارزیابی رفتار ورودی): قبل از شروع تدریس معلم می‌بایست اطلاعات قبلی دانش‌آموزان را در رابطه با مسئله گروه، فعالیت‌های گروهی، همکاری و ... ارزیابی نماید که در این رابطه می‌تواند با طرح سؤالات مختلف این اطلاعات را از شاگردان به دست آورد و آن‌ها را مورد ارزیابی قرار دهد. مثلاً می‌تواند پرسد: آیا تاکنون در یک فعالیت گروهی شرکت داشته‌اند؟ از شرکت در چنین مسابقاتی چه احساسی داشته‌اند؟ آیا اعضای گروه همکاری خوبی داشته‌اند؟ و ...

ب) فعالیت‌های حین تدریس:

- شیوه‌هایی برای شروع مناسب (ایجاد انگیزه): در رابطه با شروع این درس معلم می‌تواند یک فعالیت گروهی را برای دانش‌آموزان در نظر بگیرد و قواعد و وظایف اعضای گروه را روی تخته برای شاگردان بنویسد. سپس فعالیت را انجام داده و بعد از آن معلم پیرامون آن فعالیت و نحوه انجام وظیفه شاگردان و نتایج آن نتیجه‌گیری لازم را بنماید (به طور مثال برگزاری یک مسابقه ورزشی گروهی که دارای زمان کوتاهی باشد).

- پیشنهادهایی برای تدریس مناسب (ارائه درس): برای تدریس این درس، روش طرح الگو و اسوه می‌تواند یک روش مناسب باشد و ویژگی اخلاقی پیامبر گرامی اسلام می‌تواند یک الگوی مناسب رفتاری برای تمامی انسان‌ها باشد. روش تدریس دیگر می‌تواند روش داستان‌گویی باشد که از این روش برای بیان سیره‌ی بزرگان استفاده می‌شود و برای آموزش غیر مستقیم ارزش‌های اخلاقی بسیار مناسب است.

- ارزشیابی تکوینی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۴

- فعالیت‌های تکمیلی و جمع بندی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۵

ج) فعالیت‌های پس از تدریس:

- ارزشیابی پایانی: ارزشیابی متناسب با اهداف درس انجام می‌گیرد.
- ارائه تکلیف: تکلیف مورد نیاز به تشخیص معلم و نیاز دانش‌آموزان ارائه می‌گردد.

تمرین‌ها و فعالیت‌های پایانی درس

الف) آیه‌ای از قرآن کریم: در این قسمت آیه‌ی ۲ از سوره‌ی مائده آورده شده است که رابطه با همکاری در انجام کارهای نیک و پرهیز از همکاری در کارهای ناپسند است. معلم پس از خواندن معنی این آیه، پیرامون آن توضیحات لازم را می‌دهد و در مورد ارتباط این آیه با موضوع درس توضیحات لازم را ارائه خواهد داد.

ب) پاسخ دهید: در این فعالیت از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به محتوای درس، به پرسش مطرح شده پاسخ دهند. پاسخ سؤال دارای کلید مشخصی است.

ج) فکر کن و کامل کن: در این فعالیت، باید دانش‌آموزان از متن درس جمله‌ی مورد نظر را بازنمایی کرده و با توجه به آن، جای خالی را کامل کنند.

د) پیام درس: در این فعالیت، دانش‌آموزان باید متن درس را بخوانند و پیام‌های اصلی درس را (که در متن درس با کشیدن خط یا به صورت رنگی مشخص شده است) با استنباط خود بنویسند.

ه) حالا برایم بگو: در این فعالیت از دانش‌آموز خواسته شده که نظرات خود را در رابطه با این موضوع که «اگر در یک گروه نمایشی، افراد با یک‌دیگر همکاری نداشته باشند چه اتفاقی می‌افتد؟» بیان کنند. معلم پاسخ‌ها را روی تخته نوشته و در رابطه با درستی یا نادرستی آن‌ها با شاگردان صحبت می‌کند و سپس نتیجه‌گیری می‌نماید.

و) یک تجربه: در این فعالیت که یک فعالیت گروهی است، از دانش‌آموزان خواسته شده تا یک فعالیت گروهی را که معلم انتخاب نموده است به نحو احسن انجام دهند. معلم باید وظایف هر کدام را برای آن‌ها توضیح دهد. مثل فعالیت تهیه یک روزنامه دیواری که در آن هر کدام از شاگردان وظایفی را به عهده می‌گیرند. در انتهای کار معلم دانش‌آموزان را از نتیجه کار آگاه خواهد کرد.

درس چهارم: رعایت نوبت

۱- اهداف

الف) دانش و اطلاعات

- آشنایی با مفهوم رعایت حقوق دیگران به عنوان یک مفهوم اخلاقی

ب) گرایش‌های و عواطف

- تمایل به رعایت حقوق دیگران

- احساس رضایت‌مندی از احترام گذاشتن به حقوق دیگران

- احساس به‌دست آوردن رضایت پروردگار متعال و افراد دیگر هنگام رعایت حقوق دیگران

ج) مهارت‌ها

- بتواند حقوق دیگران را در موقعیت‌های لازم رعایت کند.

۲- موضوعات اساسی درس:

- مسئله رعایت کردن نوبت دیگران به عنوان یک مفهوم اخلاقی

- عدم رضایت خداوند از کسانی که حقوق دیگران را رعایت نمی‌کنند.

- عدم وجود آرامش در جامعه‌ای که دیگران حقوق یک‌دیگر را رعایت نمی‌کنند.

۳- شرح مختصر درس:

این درس با حال و هوای ماه مبارک رمضان آغاز می‌گردد. پسری که روزه گرفته و ساعات نزدیک افطار است و گرسنگی و تشنگی او را بی‌حوصله کرده است پدر که از موضوع مطلع می‌گردد فرزندش را با خود برای خریدن نان به نانوایی می‌برد. هنگامی که آنان در صف ایستاده بودند، مردی بدون رعایت نوبت دیگران، به جلوی صف رفته و نان می‌خورد. دیگران اعتراض می‌کنند ولی او بدون عذرخواهی می‌گوید عجله دارد و نمی‌تواند در صف بایستد. پسر که این وضع را می‌بیند به پدرش می‌گوید که حوصله‌ی در صف ایستادن را ندارد، آن‌ها هم به جلوی صف رفته و نان بخورند. ولی پدر می‌گوید: پسرم خداوند کسانی را که حق دیگران را رعایت نمی‌کنند دوست ندارد. همه‌ی ما باید به حقوق یک‌دیگر احترام بگذاریم تا بتوانیم با آرامش در کنار هم زندگی کنیم. دین اسلام به مسلمانان سفارش کرده که حقوق یک‌دیگر را رعایت کنند تا خداوند از آنان راضی باشد. بدین ترتیب پدر، فرزندش را متوجه نادرستی و زشتی این کار می‌نماید. پسر هنگام افطار بر سر سفره به اتفاق مورد نظر فکر می‌کند و متوجه نادرستی این کار می‌شود.

۴- مراحل تدریس

الف) فعالیت‌های قبل از تدریس:

- توجه به دانسته‌های پیشین (ارزیابی رفتار ورودی): موضوع درس بسیار ملموس است و این مسئله کماکان برای دانش‌آموزان اتفاق افتاده است و یا اینکه شاهد چنین رفتارهایی در جامعه بوده‌اند. معلم می‌تواند با طرح سؤالاتی متوجه گردد که شاگردان به مفهوم حقوق دیگران پی برده‌اند و در این زمینه چه اطلاعات قبلی دارند. به طور مثال طرح این سؤال که «آیا تا به حال شده است وقتی برای انجام کاری صف کشیده‌اید کسی بیاید و بخواهد جلوی صف بایستد؟ شما چه احساسی داشته‌اید؟ یا او چه برخوردی کرده‌اید؟ و یا اینکه شاهد چنین قضایایی بوده‌اید؟ تعریف کنید.»

ب) فعالیت‌های حین تدریس:

- شیوه‌هایی برای شروع مناسب (ایجاد انگیزه): یکی از شیوه‌هایی پیشنهادی برای ایجاد انگیزه در شاگردان استفاده از مقررات راهنمایی و رانندگی است. معلم می‌تواند روی یک مقوا خطوطی را به صورت خیابان متقاطع بکشد و با آوردن چند ماشین کوچک اسباب‌بازی بدین ترتیب عمل نماید. ابتدا مقوا روی میز گذاشته و شاگردان را بدور آوردن آن جمع کند و ماشین‌ها را در خیابان‌ها قرار دهد. در دو حالت موضوع را بررسی کند. زمانی که ماشین‌ها حق تقدم را رعایت می‌کنند و مثلاً وقتی چراغ قرمز است رد نمی‌شوند و یا وقتی عابری در حال گذر است، حق تقدم او را رعایت می‌کنند؛ در رانندگی به یک‌دیگر احترام می‌گذارند و رفتارشان مناسب است و در حالت بعدی رانندگانی هستند که حق تقدم را رعایت نمی‌کنند و به قانون احترام نمی‌گذارند. از چراغ قرمز عبور می‌کنند و رفتارهای ناشایستی دارند. (شاگردان در هر مورد با معلم همکاری داشته باشند).

- پیشنهادهایی برای تدریس مناسب (ارائه درس): برای تدریس این درس می‌توان از «روش تمثیلی» در پرتو مثال‌هایی ساده و ملموس برای فراگیران استفاده نمود. روش دیگر «ایفای نقش» است که در این روش معلم می‌تواند نمایش‌های کوتاهی را در رابطه با موضوع درس تهیه کرده و به شاگردان ارائه نموده و از آنان بخواهد که نمایش‌ها را در دو حالت رعایت حقوق دیگران و عدم رعایت حقوق دیگران اجرا نموده و نتیجه‌گیری نمایند. روش پیشنهادی دیگر می‌تواند روش کاوشگری باشد.

- ارزشیابی تکوینی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۴

- فعالیت‌های تکمیلی و جمع بندی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۵

ج) فعالیت های پس از تدریس:

- ارزشیابی پایانی: ارزشیابی متناسب با اهداف درس انجام می گیرد.
- ارائه تکلیف: تکلیف مورد نیاز به تشخیص معلم و نیاز دانش آموزان ارائه می گردد.

تمرین ها و فعالیت های پایانی درس

الف) سخنی از رسول اکرم (ص): در این قسمت حدیثی از رسول گرامی اسلام در رابطه با موضوع درس ارائه گردیده است. پیامبر (ص) می فرماید: « از همه مؤمنان آن کس بهتر است که مسلمانان از رفتار و گفتارش در امان باشند و از همه مؤمنان ایمان آن کس بهتر است که اخلاق وی نیکوتر است.» معلم با خواندن این حدیث شریف پیرامون معنای آن برای شاگردان صحبت کرده و حدیث را با موضوع درس مرتبط می کند. برای مثال این که کسی که حق دیگران را رعایت نمی کند کسی است که رفتار درستی ندارد و افراد دیگر از این عمل او ناراضی هستند، آرامش ندارند و ...

ب) پاسخ دهید: در این فعالیت از دانش آموزان بخواهید با توجه به محتوای درس، به پرسش مطرح شده پاسخ دهند. پاسخ سؤال دارای کلید مشخصی است.

ج) فکر کن و کامل کن: در این فعالیت، باید دانش آموزان از متن درس جمله‌ی مورد نظر را بازنمایی کرده و با توجه به آن، جای خالی را کامل کنند.

د) پیام درس: در این فعالیت، دانش آموزان باید متن درس را بخوانند و پیام‌های اصلی درس را (که در متن درس با کشیدن خط یا به صورت رنگی مشخص شده است) با استنباط خود بنویسند.

ه) حالا برایم بگو: در این فعالیت از دانش آموز خواسته شده است که به فعالیت‌های جمعی که در مدرسه انجام می گیرد فکر کند و مواردی که حقوق دیگران رعایت نشده است را به خاطر آورد و بیان کند و همچنین بیان کند که چگونه می تواند در مدرسه که یک اجتماع کوچک است، حقوق دیگران را رعایت کند. در انتها، شاگردان با راهنمایی معلم پاسخ‌های داده شده را بررسی می نمایند.

و) یک تجربه: این فعالیت یک فعالیت گروهی است. معلم از قبل مقوایی را تهیه کرده و با کمک دانش آموزان پیام‌های درس را بر روی آن نوشته و تزیین کرده و در راهروی مدرسه که در معرض دید همه‌ی شاگردان مدرسه است به عنوان یک پیام مهم اخلاقی نصب می نمایند.

درس پنجم: پول با برکت

۱- اهداف

الف) دانش و اطلاعات

- آشنایی با مفهوم یاری رساندن مالی به افراد بی بضاعت و نیازمند کمک
- آشنایی با یکی دیگر از ویژگی‌های اخلاقی پیامبر گرامی اسلام

ب) گرایش‌ها و عواطف

- تمایل به الگوگیری از رفتار پیامبر گرامی اسلام در زمینه کمک به دیگران
- اشتیاق در کمک رسانی مالی به افراد بی بضاعت و نیازمند

ج) مهارت‌ها

- به افراد بی بضاعت و نیازمند کمک کند.

۲- موضوعات اساسی درس

- دین اسلام به عنوان دین برادری و برابری
- کمک به افراد بی بضاعت و نیازمند
- چگونگی رفتار پیامبر اکرم (ص) در برخورد با افراد بی بضاعت و نیازمند

۳- شرح مختصر درس

این درس این‌گونه آغاز می‌گردد که روزی پیامبر گرامی اسلام و حضرت علی (ع) با یکدیگر برای خرید پیراهنی برای پیامبر (ص) به بازار می‌روند که در راه خدمتکاری را می‌بینند که در گوشه‌ای نشسته و در حال گریه کردن است و دلیلش گم کردن پولش بوده است. پیامبر (ص) از پولی که برای خرید پیراهن به همراه داشته‌اند، مقداری به آن خدمتکار کمک می‌کنند. سپس برای خرید لباس به بازار می‌روند و برای خود لباسی می‌خرند. هنگام بازگشت مرد فقیری را می‌بینند لباسی را که خریده بودند به آن مرد فقیر می‌دهند و دوباره به بازار برگشته و با باقیمانده پول دیگری برای خود می‌خرند. در راه بازگشت به همان خدمتکار برمی‌خورند که هنوز ایستاده و گریه می‌کند. پیامبر (ص) علت را می‌پرسند و او می‌گوید که دیرش شده و می‌ترسد تنها به خانه برگردد. پیامبر (ص) با او تا خانه می‌روند و از صاحب خانه می‌خواهند تا خدمتکار را که پولش را گم کرده ببخشد و صاحب‌خانه نیز به خاطر پیامبر (ص) او را می‌بخشد. و در راه خدا آزاد می‌کند. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید عجب پول با برکتی! دو نفر را صاحب کرده و خدمتکاری را آزاد کرده است. در خاتمه درس نیز این مطالب آورده شده

است: که دین اسلام برادری است یعنی ما مسلمانان باید به فکر افراد دیگر هم باشیم. اگر کسی مشکلی پیدا کرد به او کمک کنیم تا مشککش حل شود. خداوند نیز کسانی را که به دیگران کمک می‌کنند، پاداش نیک می‌دهد.

۴- مراحل تدریس

الف) فعالیت‌های قبل از تدریس:

- توجه به دانسته‌های پیشین (ارزیابی رفتار ورودی): معلم می‌تواند در رابطه با موضوع درس سؤالاتی را جهت آگاهی از اطلاعات قبلی دانش آموزان پرسیده و ارزیابی نماید. به عنوان مثال می‌توان پرسید: آیا تاکنون به کسی که نیازمند کمک مالی بوده کمک کرده‌اند؟ آیا می‌دانند صندوق‌های صدقه کمیته امداد در خیابان‌ها به چه منظور است؟ و سؤالاتی از این قبیل.

ب) فعالیت‌های حین تدریس:

- شیوه‌هایی برای شروع مناسب (ایجاد انگیزه): معلم می‌تواند با همکاری شاگردان صندوق یا جعبه‌ای را تهیه کرده و در کلاس قرار دهد و در رابطه با نحوه‌ی پول ریختن در صندوق برای کمک به نیازمندان برای آنان توضیح دهد و یا در رابطه با برنامه جشن نیکوکاری که هر ساله در کشور ما برگزار می‌شود برای شاگردان صحبت کند. معلم می‌تواند در مورد اتفاقاتی که در کشور می‌افتد از قبیل سیل- زلزله و ... و عواقب آن‌ها برای شاگردان صحبت کند و ارزش کمک رسانی در آن شرایط را برای آنان بازگو نماید.

- پیشنهادهایی برای تدریس مناسب (ارائه درس): یکی از روش‌های پیشنهادی برای تدریس این درس « روش طرح الگو و اسوه» می‌باشد که معلم می‌تواند با الگو قرار دادن رفتارهای پیامبر گرامی اسلام برای آنان تدریس نماید. روش پیشنهادی دیگر « روش داستان گویی» است که در رابطه با این درس که یک درس داستانی - مذهبی است بسیار مناسب است. از روش کاوشگری نیز در رابطه با این درس می‌توان بهره گرفت.

- ارزشیابی تکوینی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۴

- فعالیت‌های تکمیلی و جمع بندی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۵

ج) فعالیت‌های پس از تدریس:

- ارزشیابی پایانی: ارزشیابی متناسب با اهداف درس انجام می‌گیرد.

- ارائه تکلیف: تکلیف مورد نیاز به تشخیص معلم و نیاز دانش آموزان ارائه می‌گردد.

تمرین‌ها و فعالیت‌های پایانی درس

الف) سخنی از حضرت علی (ع): در این فعالیت حدیث شریفی از مولای متقیان امیرالمؤمنین (ع) در رابطه به نیکوکاری آورده شده با این مضمون که « کسی که به پاداش خدا و روز قیامت ایمان داشته باشد احسان (نیکوکاری) می‌کند. » معلم در این فعالیت با خواندن حدیث و توضیح پیرامون آن و مرتبط ساختن آن با موضوع درس، دانش‌آموزان را آگاه کرده و اهمیت موضوع احسان و نیکوکاری را برای آنان روشن می‌سازد.

ب) پاسخ دهید: در این تمرین از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به محتوای درس، به پرسش مطرح شده پاسخ دهند. پاسخ دارای کلید مشخصی است.

ج) فکر کن و کامل کن: در این تمرین، دانش‌آموزان از متن درس جمله‌ی مورد نظر را بازنمایی کرده و با توجه به آن جای خالی را کامل می‌کنند.

د) پیام درس: در این فعالیت، دانش‌آموزان متن درس را مطالعه کرده و استنباط خود از پیام درس را که به صورت خط کشی در زیر آن در متن مشخص شده است را در محل مربوطه می‌نویسند.

ه) حالا برایم بگو: در این فعالیت از دانش‌آموز خواسته شده تا چنانچه داستانی یا فیلمی در رابطه با موضوع کمک‌رسانی به نیازمندان (احسان و نیکوکاری) شنیده یا دیده است را در کلاس بازگو نماید. سپس معلم می‌تواند نظر شاگردان دیگر را در رابطه با موضوع مطرح شده پرسیده و جمع‌بندی نماید.

و) یک تجربه: در این فعالیت می‌خواهیم دانش‌آموز را با مفهوم صدقه دادن آشنا کنیم. به این صورت که دانش‌آموزان با کمک خانواده‌هایشان چند مورد از فواید صدقه دادن را در منزل می‌نویسند و در کلاس می‌خوانند. سپس معلم نظرات شاگردان دیگر را پرسیده و ارزیابی لازم را به عمل می‌آورد. این فعالیت که یک فعالیت گروهی است یک‌بار در جمع خانواده و بار دیگر در کلاس انجام می‌پذیرد.

درس ششم: دوست خوب

۱- اهداف

الف) دانش و اطلاعات

- آشنایی با شیوه زندگی امام سجاد (ع)
- آشنایی با نمونه‌هایی از رفتارهای دوستان خوب نسبت به یک‌دیگر
- آشنایی با لقب امام چهارم (ع)

ب) گرایش‌ها و عواطف

- تمایل به پیروی از رفتار و ویژگی اخلاقی امام سجاد (ع)
- تمایل به عیادت از دوستان بیمار
- تمایل به رفع گرفتاری از دوستان

ج) مهارت‌ها

- هنگام گرفتاری دوستان خود به آن‌ها کمک کند.
- از دوستان و اقوام بیمارش عیادت کند.

۲- موضوعات اساسی درس

- چگونگی نحوه رفتار با دوستان خود
- اقدام برای رفع گرفتاری از مشکلاتی که برای دوستان ما به وجود می‌آید.
- نحوه رفتار امام سجاد (ع) با یکی از دوستانشان

۳- شرح مختصر درس

این درس در رابطه با ویژگی رفتاری امام چهارم ما شیعیان می‌باشد. به دلیل عبادت بسیار خداوند و سجده‌های زیاد و طولانی در عبادت به ایشان لقب سجاد داده بودند (کلمه سجاد در پاورقی به معنای کسی که بسیار سجده می‌کند معنا شده است). امام سجاد (ع) بسیار مهربان بودند و در حل مشکلات دیگران خصوصاً دوستانشان بسیار سعی بودند. روزی به عیادت یکی از دوستان بیمارشان به نام زید می‌روند و وقتی از احوالات او می‌پرسند وی می‌گوید که بدهکار است و به علت بیماری نمی‌تواند کار کند و بدهی خود را پردازد. امام سجاد (ع) به ایشان می‌فرماید: ای زید، ناراحت نباش. تو دوست خوب من هستی و من بدهی تو را می‌دهم و آن مرد بسیار خوشحال می‌شود و از امام (ع) تشکر می‌کند. در ادامه‌ی درس سخنی ارزشمند از امام سجاد (ع) آورده شده است که « با دوستان خود مهربان باشید و اگر دوست شما کار ناپسندی انجام داد او را آگاه کنید تا دیگر آن کار را تکرار

نمایید». در خاتمه درس سفارش شده است که «دوستان خود را به انجام کارهای نیک راهنمایی کنید و در سختی‌ها به هم کمک نمایید».

۴- مراحل تدریس

الف) فعالیت‌های قبل از تدریس:

- توجه به دانسته‌های پیشین (ارزیابی رفتار ورودی): معلم می‌تواند اطلاعات قبلی شاگردان را در رابطه با آشنایی با امام سجاد (ع) و ویژگی‌های رفتاری ایشان با طرح سؤالاتی ارزیابی نماید. هم‌چنین در مورد وظایف دوستان نسبت به یک‌دیگر دانسته‌های آنان را مورد بررسی قرار دهد.

ب) فعالیت‌های حین تدریس:

- شیوه‌هایی برای شروع مناسب (ایجاد انگیزه): معلم می‌تواند برای شروع درس و ایجاد انگیزه از دانش-آموزان بخواهد تا نام دوستان خود را بگویند و دلیل دوستی خود با آنان را بیان کنند و دیگر اینکه بگویند: آیا تاکنون مشکلی برای آن‌ها به وجود آمده است که نیاز به یاری دوست خود داشته باشند و یا بالعکس و با طرح سؤالاتی از این قبیل در شاگردان ایجاد انگیز نماید.

- پیشنهادهایی برای تدریس مناسب (ارائه درس): متن این درس، داستانی است پس می‌توانیم از روش «داستان گویی» برای تدریس استفاده نماییم. با توجه به اینکه ویژگی‌های اخلاقی امام سجاد (ع) اساس این درس است پس از روش «طرح الگو و اسوه» نیز می‌توانیم بهره‌گیریم. از روش‌های «تمثیلی» و روش «کاوشگری» نیز می‌توان در تدریس این درس استفاده کرد.

- ارزشیابی تکوینی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۴

- فعالیت‌های تکمیلی و جمع بندی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۵

ج) فعالیت‌های پس از تدریس:

- ارزشیابی پایانی: ارزشیابی متناسب با اهداف درس انجام می‌گیرد.
- ارائه تکلیف: تکلیف مورد نیاز به تشخیص معلم و نیاز دانش‌آموزان ارائه می‌گردد.

تمرین‌ها و فعالیت‌های پایانی درس

الف) سخنی از امام رضا (ع): در این قسمت حدیثی از امام هشتم (ع) آورده شده است با این مضمون که: «هرکس وظایف خود را نسبت به مؤمنان انجام دهد خداوند و فرشتگان به او افتخار می‌کنند.» که معلم پس از

خواندن حدیث و توضیح درباره‌ی آن موضوع حدیث را به موضوع درس ربط می‌دهد و در مورد وظایفی که دوستان نسبت به هم دارند صحبت می‌کند و خشنودی خداوند و فرشتگان را از این روابط خوب خاطر نشان می‌سازد.

(ب) پاسخ دهید: در این فعالیت از دانش آموزان بخواهید با توجه به محتوای درس، به پرسش مطرح شده پاسخ دهند. پاسخ سؤال دارای کلید مشخصی است.

(ج) فکر کن و کامل کن: در این فعالیت، باید دانش آموزان از متن درس جمله‌ی مورد نظر را بازنمایی کرده و با توجه به آن، جای خالی را کامل کنند.

(د) پیام درس: در این فعالیت، دانش آموزان باید متن درس را بخوانند و پیام‌های اصلی درس را (که در متن درس با کشیدن خط یا به صورت رنگی مشخص شده است) با استنباط خود بنویسند.

(ه) حالا برایم بگو: در این فعالیت هر کدام از دانش آموزان نظر خود را پیرامون سؤال مطرح شده بیان می‌کنند و معلم پاسخ‌های صحیح را روی تخته می‌نویسد و جمع‌بندی می‌نماید.

(و) یک تجربه: در این فعالیت از دانش آموزان خواسته شده تا جمله‌ای را که ابتدایش نوشته شده است کامل کنند و سپس با دوستان خود و راهنمایی معلم جمله‌های نوشته شده را مورد بررسی قرار دهند. جمله این گونه آغاز می‌شود که: «من برای این که دوست خوبی باشم .....» دانش آموز با خواندن ابتدای جمله در می‌یابد که باید جمله را با وظایف خودش نسبت به دوستانش کامل نماید. در این رابطه معلم قبل از انجام این فعالیت توسط دانش آموزان آنان را راهنمایی کرده و در خاتمه نیز جملات را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

(د) بیشتر بدانیم: در این فعالیت با توجه به این که درس در رابطه با ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری امام سجاد (ع) می‌باشد لازم دانستیم تا دانش آموزان با کتاب گهربار «صحیفه سجادیه» و دلیل نوشتن آن آشنا گردند (معلم در صورت دسترسی این کتاب را آورده و در کلاس به شاگردان نشان دهد) ابتدا متن، توسط معلم خوانده شود و توضیحات لازم به دانش آموزان ارائه گردد. بخش بسیار کوتاهی از یک دعا، برای خواندن از این کتاب شریف انتخاب گردیده که مناسب درک و فهم دانش آموزان با نیازهای ویژه باشد. برای ایجاد فضای روحانی خوب است که این دعا گروهی توسط شاگردان در کلاس خوانده شود در حالی که دست‌هایشان روبه آسمان حالت قنوت داشته باشد.

درس هفتم: تشنه‌ای در بیابان

۱- اهداف

الف) دانش و اطلاعات

- آشنایی با شیوه زندگی امام جواد (ع)
- آشنایی با لقب امام نهم (ع)
- آشنایی با اهمیت گذشت در دین اسلام

ب) گرایش‌ها و عواطف

- تمایل به پیروی از رفتار و ویژگی اخلاقی امام جواد (ع)
- تمایل به گذشت نمودن در رابطه با خطاهای دیگران
- تمایل به کمک رسانی به هر فردی که نیاز به کمک دارد (نه فقط به دوستان و آشنایان)

ج) مهارت‌ها

- پیروی کردن از رفتار و ویژگی اخلاقی امام جواد (ع)
- گذشت نمودن در مواجهه با خطاهای دیگران
- کمک رسانی به افراد نیازمند

۲- موضوعات اساسی درس:

- نحوه رفتار و گذشت امام جواد (ع) در مورد فردی که به ایشان بدی کرده بود.
- حدیث پیامبر (ص) در مورد گذشت از خطاهای یک‌دیگر

۳- شرح مختصر درس

متن این درس در فضای مدرسه می‌باشد. روز میلاد امام نهم (ع) بود. ایشان فرزند امام رضا (ع) می‌باشد. امام جواد (ع) بسیار بخشنده بود به همین دلیل به او لقب جواد داده بودند. معلم داستانی را درباره‌ی زندگی این امام بزرگوار در کلاس تعریف می‌کند؛ به این مضمون که: روزی مردی که از بدگویان امام جواد (ع) بود در بیابانی از کاروان جا می‌ماند و از تشنگی به حال مرگ می‌افتد. در آن حالت به یاد کارهای ناپسند و بدگویی‌هایش به امام جواد (ع) می‌افتد و از رفتارش پشیمان می‌شود. در آن هنگام امام (ع) به همراه یکی از یارانش در حال عبور از آن بیابان، آن مرد را می‌بیند و به او آب می‌دهند و کمکش می‌کنند. آن مرد که این بزرگواری امام (ع) را می‌بیند دست امام را می‌بوسد و عذرخواهی می‌کند و از امام (ع) می‌خواهد که او را ببخشد. امام جواد (ع) نیز او را با خود به شهر

می‌برد. پس از اتمام داستان سؤالی توسط دانش‌آموزی که راوی درس است پرسیده می‌شود که: چرا امام جواد (ع) کسی را که به او بدی کرده بود بخشید و به وی کمک کرد؟ و معلم پاسخ می‌دهد که: چون در دین اسلام سفارش شده، اگر می‌خواهید خداوند خطاهای شما را ببخشد، شما هم خطاهای دیگران را ببخشید. در اینجا حدیثی از پیامبر (ص) خاتمه‌دهنده درس است که ایشان می‌فرمایند: «از خطاهای یک‌دیگر گذشت کنید تا دشمنی میان شما از بین برود».

۴- مراحل تدریس

الف) فعالیت‌های قبل از تدریس:

- توجه به دانسته‌های پیشین (ارزیابی رفتار ورودی): معلم با طرح سؤالاتی دانسته‌های قبلی دانش‌آموزان را در رابطه با موضوع درس مورد بررسی قرار می‌دهد سؤالاتی در این رابطه که تا چه اندازه با شیوه‌ی زندگی امام جواد (ع) آشنایی دارند؟ از نظر آنان گذشت یعنی چه؟ و ....

ب) فعالیت‌های حین تدریس:

- شیوه‌هایی برای شروع مناسب (ایجاد انگیزه): برای شروع مناسب این درس معلم می‌تواند تصاویری در رابطه با چندین مورد خطا را تهیه کرده و با توضیحاتش در مورد تصاویر از شاگردان بخواهد که بگویند کدامیک از خطاها را می‌توانند ببخشند. به‌طور مثال اگر راننده‌ای در حال رانندگی از چراغ قرمز عبور کند و با شخصی تصادف کند و او را مجروح نماید، آیا می‌توان خطای او را به راحتی بخشید یا این که باید منتظر شویم تا پلیس بیاید و مقصر را مجازات کند؟ یا نمونه‌ی دیگر این که آیا می‌توان خطای کسی را که در حال دویدن است و ناخواسته با ما برخورد می‌کند و پس از آن عذرخواهی می‌کند، بخشید و سؤالاتی از این قبیل می‌تواند برای ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان مؤثر باشد.

- پیشنهادهایی برای تدریس مناسب (ارائه درس): یکی از روش‌های پیشنهادی برای تدریس مناسب این درس می‌تواند استفاده از روش « طرح الگو و اسوه » باشد. چرا که در این روش از شخصیت الگویی انسان‌های مرجع و مورد قبول استفاده می‌شود. ائمه معصومین (ع) بهترین اسوه‌هایی هستند که برترین معیار انسان‌های دین دارند. روش پیشنهادی دیگر « روش داستان‌گویی » است. « روش کاوشگری » و « روش تمثیلی » نیز می‌توانند در تدریس این درس مورد استفاده قرار گیرند.

- ارزشیابی تکوینی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۴

- فعالیت‌های تکمیلی و جمع‌بندی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۵

ج) فعالیت های پس از تدریس:

- ارزشیابی پایانی: ارزشیابی متناسب با اهداف درس انجام می گیرد.
- ارائه تکلیف: تکلیف مورد نیاز به تشخیص معلم و نیاز دانش آموزان ارائه می گردد.

تمرین ها و فعالیت های پایانی درس:

الف) آیه ای از قرآن کریم: در این فعالیت آیه ی ۱۳۴ از سوره آل عمران آورده شده است که چنین بیان می کند: « افراد با تقوا خشم خود را فرو می برند و از اشتباه مردم می گذرند. » معلم معنی آیه را خوانده و در مورد آن برای دانش آموزان توضیحات لازم را ارائه می نماید و سپس آن را با موضوع درس پیوند داده و تأکید قرآن را بر موضوع گذشت برای شاگردان خاطر نشان می سازد.

ب) پاسخ دهید: در این فعالیت از دانش آموزان بخواهید با توجه به محتوای درس، به پرسش مطرح شده پاسخ دهند. پاسخ سؤال دارای کلید مشخصی است.

ج) فکر کن و کامل کن: در این فعالیت، باید دانش آموزان از متن درس جمله ی مورد نظر را بازنمایی کرده و با توجه به آن، جای خالی را کامل کنند.

د) پیام درس: در این فعالیت، دانش آموزان باید متن درس را بخوانند و پیام های اصلی درس را (که در متن درس با کشیدن خط یا به صورت رنگی مشخص شده است) با استنباط خود بنویسند.

ه) حالا برایم بگو: در این فعالیت معلم متن داده شده را برای شاگردان خوانده و توضیحات لازم جهت انجام این فعالیت را به آنان داده و از آنان می خواهد که نظرات خود را در رابطه با متن داده شده در قالب خودشان و شخص خاطی بیان کرده و بنویسند سپس معلم نظرات را بررسی کرده و در رابطه با پاسخ های داده شده شاگردان را راهنمایی می نماید.

و) یک تجربه: این فعالیت یک فعالیت گروهی است. معلم نمایش کوتاهی را در مورد بخشندگی انتخاب کرده و یا انتخاب نمایش را به عهده شاگردان توانمندتر می گذارد و با همکاری و راهنمایی آنان را در اجرای نمایش یاری کرده و در پایان نتیجه گیری لازم را می نماید.

درس هشتم: روزه قضا

۱- اهداف

الف) دانش و اطلاعات

- آشنایی با مفهوم روزه قضا
- آشنایی با دلایل و شرایط گرفتن روزه قضا

ب) گرایش‌ها و عواطف

- اشتیاق به گرفتن روزه به عنوان یک حکم الهی
- تمایل به گرفتن روزه قضا در صورت لزوم

ج) مهارت‌ها

- گرفتن روزه در ماه مبارک رمضان
- گرفتن روزه قضا در صورت لزوم و در زمان تعیین شده
- نگرفتن روزه ماه رمضان در صورت بیماری به دستور پزشک و در سفرهای کمتر از ۱۰ روزه

۲- موضوعات اساسی درس

- چه وقت می‌توان روزه ماه رمضان را نگرفت
- در چه مواردی باید روزه قضا گرفت
- تا چه زمانی می‌توان روزه قضا ماه مبارک رمضان را گرفت
- روزه قضا یک حکم الهی است (در موقع لزوم)

۳- شرح مختصر درس

مهری دانش آموز پایه ششم ابتدایی است که در سال گذشته با مسائل روزه تا حدودی آشنا شده است و اینک در این پایه نکات جدیدی را در رابطه با روزه قضا از معلم خود می‌آموزد. معلم درسش را با این مطلب شروع می‌کند که اگر کسی نتواند در ماه مبارک رمضان روزه بگیرد باید پس از ماه مبارک رمضان به تعداد روزهایی که نتوانسته روزه بگیرد، روزه قضا بگیرد. یکی از شاگردان می‌پرسد: روزه قضا یعنی چه؟ و معلم از شاگردان می‌پرسد که چه اطلاعاتی در مورد روزه قضا دارند؟ نرگس می‌گوید که در ماه رمضان برادرش یک روز بیمار بوده و نباید به دستور پزشک روزه می‌گرفته و مادرش به او گفته که این یک روز را باید پس از ماه رمضان روزه قضا بگیرد. زهرا هم می‌گوید که: پدرش برای سفری به شیراز رفته بود و نتوانسته در ماه رمضان سه روز را روزه بگیرد. در نتیجه تصمیم می‌گیرد بعد از ماه رمضان آن سه روز را روزه قضا بگیرد. سپس معلم در رابطه با اینکه اگر کسی در ماه رمضان بیمار باشد و یا به سفری برود که مدت سفرش کمتر از ۱۰ روز باشد، باید روزه قضا بگیرد، برای شاگردان توضیح می‌دهد. یکی از شاگردان می‌پرسد که آیا می‌توانیم چنانچه بیمار و مسافر

نبودیم ولی حوصله نداشتیم روزه بگیریم، بعد از ماه رمضان قضای آن روزها را روزه بگیریم؟ معلم پاسخ می‌دهد نه کسی نمی‌تواند در ماه رمضان هر وقت که خودش خواست روزه نگیرد. در خاتمه مهری خوشحال است از اینکه توانسته حکم دیگری از دین مبین اسلام را بیاموزد.

۴- مراحل تدریس

الف) فعالیت‌های قبل از تدریس:

- توجه به دانسته‌های پیشین (ارزیابی رفتار ورودی): معلم با طرح سؤالاتی اطلاعات دانش‌آموزان را در رابطه با احکام روزه جویا می‌شود. خصوصاً مواردی که در پایه‌های قبلی آموخته است. طرح همین پرسش‌ها و پاسخ‌های شاگردان برای آنان در حکم یادآوری خواهد بود.

ب) فعالیت‌های حین تدریس:

- شیوه‌هایی برای شروع مناسب (ایجاد انگیزه): معلم می‌تواند برای شروع مناسب این درس از کتاب‌های داستانی که مربوط به احکام روزه داری است و برای کودکان به زبان ساده و روان نوشته شده استفاده کند و با خواندن آن‌ها برای شاگردان هم به آنان اطلاعات دهد و هم در آنان ایجاد انگیزه نماید.

- پیشنهادهایی برای تدریس مناسب (ارائه درس): روش پیشنهادی مناسب برای تدریس این درس می‌تواند «آموزش مستقیم» باشد. در این روش مسئله‌ی مورد نظر به نحو روشن و واضح مطرح می‌شود تا فراگیران مسئله را بدون ابهام فرا گرفته و درباره‌ی آن تصمیم بگیرند. از این روش بیش‌تر در مسائل اعتقادی و احکام استفاده می‌نمایند. روش پیشنهادی بعدی «روش یادگیری تسلط یاب در حد مهارت» است. در این روش به فرد شاگردان فرصت یادگیری مورد نیاز داده می‌شود. اساس کار زمان یادگیری است که برای هر دانش‌آموزی متفاوت است. معلمان باید هنگام استفاده از این روش به‌طور مرتب ارزشیابی مرحله‌ای و پایانی داشته باشند. در این رابطه می‌توان از اولیاء دانش‌آموزان بخواهیم که در منزل، پیرامون این مسئله با فراگیران همکاری داشته تا آنان به کسب مهارت برسند. «روش کاوشگری» نیز روش پیشنهادی دیگر است.

- ارزشیابی تکوینی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۴

- فعالیت‌های تکمیلی و جمع بندی: رجوع به بخش مربوطه در صفحه ۲۵

ج) فعالیت‌های پس از تدریس:

- ارزشیابی پایانی: ارزشیابی متناسب با اهداف درس انجام می‌گیرد.
- ارائه تکلیف: تکلیف مورد نیاز به تشخیص معلم و نیاز دانش‌آموزان ارائه می‌گردد.

تمرین‌ها و فعالیت‌های پایانی درس

الف) آیه‌ای از قرآن کریم: در این فعالیت آیه‌ی ۱۸۵ از سوره بقره آورده شده است که مضمون آن عبارت است از: «پس هر کس از شما در ماه رمضان در محل زندگی خودش باشد باید روزه بگیرد و هر کس مریض باشد یا مسافر باشد باید

در روزهای دیگر فضای آن روزه را به جا آورد. « معلم با خواندن این متن توضیحات لازم را داده و ارتباط آیه با موضوع درس را برای شاگردان روشن می‌سازد.

(ب) پاسخ دهید: در این فعالیت از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به محتوای درس، به پرسش مطرح شده پاسخ دهند. پاسخ سؤال دارای کلید مشخصی است.

(ج) فکر کن و کامل کن: در این فعالیت، باید دانش‌آموزان از متن درس جمله‌ی مورد نظر را بازنمایی کرده و با توجه به آن، جای خالی را کامل کنند.

(د) پیام درس: در این فعالیت، دانش‌آموزان باید متن درس را بخوانند و پیام‌های اصلی درس را (که در متن درس با کشیدن خط یا به صورت رنگی مشخص شده است) با استنباط خود بنویسند.

(ه) حالا برایم بگو: در این فعالیت معلم می‌تواند به دانش‌آموزان فرصت دهد تا در منزل با خانواده خود مشورت کرده و پاسخ‌هایی را تهیه نمایند و در جلسه بعدی کلاس برای شاگردان دیگر بازگو نمایند و معلم از پاسخ‌های صحیح جمع‌بندی و ارزیابی را انجام دهد.

(و) یک تجربه: در این فعالیت از دانش‌آموزان خواسته شده تا با همکاری خانواده خود در مورد چهار عید بزرگ ما مسلمانان، عیدهای مبعث، قربان، غدیر و فطر اطلاعاتی را کسب کرده و در محل مربوطه‌ی تمرین بنویسند و سپس در کلاس بخوانند و معلم جمع‌بندی و ارزیابی را انجام دهد.

(ز) بیشتر بدانیم: در این فعالیت مطالبی در رابطه با عید سعید فطر آورده شده است که هدف پس از یک ماه عبادت خداوند و روزه داری، خواندن نماز با شکوه عید فطر است. دور یک‌دیگر جمع شدن مسلمانان و اتحاد آن‌ها، دید و بازدید نمودن و سپاس‌گزاری از خداوند به خاطر نعمت‌هایش. در پایان روایتی از امام رضا (ع) آورده شده است. بدین مضمون که خداوند روز فطر را به این علت « عید فطر » قرارداد تا مسلمانان دور یک‌دیگر جمع شوند و خداوند را به خاطر نعمت‌هایش ستایش کنند. معلم پس از خواندن متن، توضیحات لازم را ارائه می‌نماید.

(ح) جدول: در این فعالیت که آخرین فعالیت این کتاب می‌باشد جدولی طراحی گردیده است که سؤالات آن از مطالب دروسی است که دانش‌آموزان در این کتاب خوانده‌اند. معلم با راهنمایی خود به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا پاسخ سؤالات را یافته و جدول را کامل نمایند و در انتها نیز به دست آوردن رمز جدول است که با کنار هم قرار دادن حروف مربوط به شماره‌های مشخص شده آن کلمه را یافته و رمز را به دست می‌آورند.

ب- تحلیل محتوایی دروس کتاب آموزش قرآن

با توجه به این که بخشی از قواعد مربوط به روخوانی قرآن در پایه‌های قبل آموزش داده شده و ادامه آن در محتوای دروس پیش حرفه‌ای تحصیلی ارائه شده است، در نتیجه در جهت حفظ توالی آموزش در پایه ششم ابتدایی فقط آموزش روخوانی سوره‌های قرآن مدنظر است. بر همین اساس پیش از آموزش درس سه فعالیت جهت آمادگی برای خواندن سوره‌های کتاب ارائه شده است.

- به جداخوانی و خواندن کلمات گوش دهید.

- کلمات را همراه با آموزگار تکرار کنید.

- اکنون کلمات را به تنهایی جداخوانی کرده و کلمه را به صورت کامل بخوانید.

لازم به ذکر است که تدریس سوره‌ها طی دو مرحله انجام می‌پذیرد:

مرحله اول: آموزش « آمادگی برای خواندن سوره ....»

مرحله دوم: آموزش « خواندن سوره .....»

در کتاب آموزش قرآن سال ششم ابتدایی، سوره‌های ناس، کوثر و فیل (آیات ۳-۱) و آیات (۴-۵) ارائه شده است که به دلیل یکسان بودن فعالیت‌های آموزشی صرفاً به تدریس «سوره ناس» پرداخته شده است.

درس اول: سوره ناس

۱- اهداف

الف) دانش و اطلاعات

- آشنایی با خواندن سوره ناس

ب) گرایش و عواطف

- تمایل به خواندن قرآن کریم

- توجه به قداست قرآن کریم به عنوان کتاب آسمانی

ج) مهارت‌ها

- خواندن صحیح سوره ناس

۲- شرح مختصر درس:

در این درس سوره ناس ارائه شده است.

۳- مراحل تدریس

الف) فعالیتهای قبل از تدریس:

- توجه به دانسته‌های پیشین (ارزیابی رفتار ورودی): معلم با طرح سؤالاتی اطلاعات دانش‌آموزان را در رابطه با احکام روزه جویا می‌شود. خصوصاً مواردی که در پایه‌های قبلی آموخته است. طرح همین پرسش‌ها و پاسخ‌های شاگردان برای آنان در حکم یادآوری خواهد بود.

ب) فعالیتهای حین تدریس:

- شیوه‌هایی برای شروع مناسب (ایجاد انگیزه): شروع مناسب یک درس تأثیر به‌سزایی در میزان کارایی فعالیت‌های یادگیری دارد. یکی از شیوه‌های پیشنهادی برای شروع دروس قرآنی، استفاده از نوار آیات مربوط به سوره‌های مورد نظر است. گفتنی است در صورتی که نوار در دسترس نباشد می‌توانید از قبل، آیات سوره‌ی مربوط را روی نوار با قرائت صحیح ضبط کرده، در کلاس از آن استفاده کنید.

- پیشنهادهایی برای تدریس مناسب (ارائه درس): یکی از روش‌های پیشنهادی برای تدریس سوره‌های قرآن کریم، این است که تدریس آیات آن در چند مرحله صورت گیرد:
مرحله اول: از روی سوره‌ی مورد نظر با قرائت صحیح و ساده بخوانید.

مرحله دوم: سوره‌ی مورد نظر را به صورت کلمه به کلمه بخوانید و از دانش‌آموزان بخواهید پس از خواندن هر کلمه، آن را تکرار کنند (این مرحله می‌تواند چندین بار تکرار شود تا دانش‌آموزان کاملاً به خواندن کلمات تسلط یابند).

مرحله سوم: از دانش‌آموزان بخواهید تا به صورت انفرادی از روی سوره‌ی مورد نظر را هم خوانی کنید.
مرحله چهارم: در این مرحله، همراه با دانش‌آموزان سوره‌ی مورد نظر را هم‌خوانی کنید.

* فعالیتهای پیش از خواندن سوره:

شعرخوانی: این فعالیت با هدف ایجاد انگیزه بوده و معلم می‌تواند آن را به صورت فردی و گروهی در کلاس اجرا کند.
آمادگی لازم برای خواندن سوره: در قسمت اول خواندن کلمات با استفاده از نوار یا لوح فشرده صورت می‌گیرد (در صورتی که نوار در دسترس نباشد می‌توانیم از قبل، کلمات مورد نظر را ضبط کرده و در کلاس از آن استفاده کنیم). در مرحله بعد کلمات داخل جدول بدون استفاده از نوار توسط معلم و دانش‌آموز، ابتدا به صورت جداخوانی و سپس کل کلمه خوانده می‌شود. در مرحله آخر دانش‌آموز باید بتواند کلمات را به تنهایی جداخوانی کرده و در آخر کل کلمه را به صورت مستقل بخواند. مراحل فعالیتهای آمادگی برای خواندن سوره به شرح زیر می‌باشد.

- به جداخوانی و خواندن کلمات گوش دهید.

- کلمات را همراه با آموزگار تکرار کنید.

- اکنون کلمات را به تنهایی جداخوانی کرده و کلمه را به صورت کامل بخوانید.

- **ارزشیابی تکوینی**: در پایان هر قسمت از درس، پرسش‌هایی مرتبط با هدف آموزشی تدریس شده به عمل می‌آید که بر اساس نتایج حاصل معلوم می‌شود که یادگیرندگان کدام یک از هدف‌های آموزشی را یاد گرفته‌اند و در یادگیری کدام یک از هدف‌های آموزشی ناموفق مانده‌اند تا معلم پیش از تدریس قسمت بعدی درس به رفع نواقص یادگیری دانش‌آموزان بپردازد.

- **فعالیت‌های تکمیلی و جمع‌بندی**: انجام هر فعالیتی مرتبط با درس با صلاح‌دید معلم

ج) فعالیت‌های پس از تدریس:

- **ارزشیابی پایانی**: ارزشیابی متناسب با اهداف درس انجام می‌گیرد.
- **ارائه تکلیف**: تکلیف مورد نیاز به تشخیص معلم و نیاز دانش‌آموزان ارائه می‌گردد.

* فعالیت‌های پس از خواندن سوره:

- **گلی از باغ دین**: این فعالیت صرفاً جهت افزایش آگاهی دانش‌آموزان بوده و با استناد به آیات و روایاتی از پیامبر گرامی اسلام (ص) و ائمه معصومین (ع)، نکات آموزنده اخلاقی - دینی را به فراگیران ارائه می‌نماید.
  - **تمرین ۱** - در این تمرین دانش‌آموز باید کلمات داده شده را به صورت مستقل بخواند.
  - **تمرین ۲** - این تمرین با هدف مرور قواعد قرآنی شامل ساکن، تشدید، تنوین و والی ارائه شده است. دانش‌آموز ابتدا جداخوانی کلمات را انجام داده و سپس کلمه‌ی کامل شده را در محل مخصوص یادداشت می‌نماید. در این تمرین معلم باید نظارت مستقیم بر روی صحیح بودن نگارش کلمات داشته باشد و در صورت لزوم قاعده مربوط را آموزش دهد.
- لازم به یادآوری می‌باشد که موارد مربوط به ارزشیابی مستمر و پایانی دروس در قسمت نحوه ارزشیابی دروس کتاب «تعلیمات دینی و اخلاق» و «آموزش قرآنی» ارائه شده است.

ارزشیابی :

ارزشیابی به عنوان مهم ترین بخش فرایند یادگیری باید با هدف رشد دانش آموزان انجام شود. در تعلیم و تربیت دینی، هر یک از حیطه های سه گانه یادگیری، اهمیت و ویژگی های خاص خود را دارند. اعمال دینی هنگامی ارزشمندند که براساس ایمان و تمایل درونی و قلبی باشند که اساس چنین ایمانی را نیز معرفت و شناخت حقیقی تشکیل می دهد.

انواع ارزشیابی

۱- **ارزشیابی مستمر:** خصلت عمده این ارزشیابی در پویایی و گستردگی آن است. این نوع ارزشیابی می تواند به شکل های مختلفی انجام شود و براساس اطلاعاتی که از طرق مختلف مانند مشاهده رفتار و عملکرد دانش آموز در هنگام فعالیت های کلاسی با ارائه گزارش و یا پاسخ به پرسش های کتبی یا شفاهی و ... جمع آوری می شود، مورد ارزشیابی قرار می گیرد. در این نوع ارزشیابی معلم می بایست به تفاوت های فردی دانش آموزان توجه کند و به قابلیت رشد هر یک اعتقاد داشته باشد.

۲- **ارزشیابی پایانی:** این ارزشیابی که به ارزشیابی مجموعی یا تراکمی نیز مشهور است، در پایان هر دوره آموزشی انجام می شود و معلم با استفاده از آن، آموخته های دانش آموزان را ارزیابی می کند. این ارزشیابی معمولاً با هدف نمره دادن، تصمیم برای ارتقاء به کلاس بالاتر، رتبه بندی یا اعطای امتیازات معین انجام می گیرد. تفاوتی که این ارزشیابی با ارزشیابی مستمر دارد. محدودیت آن است که نمی تواند انواع فعالیت های آموزشی را تحت پوشش قرار دهد. لذا فرصت توسعه مهارت های مختلف یادگیری در قلمروهای آموزشی را از دانش آموز سلب می کند. این نوع ارزشیابی بیش تر بر اهداف شناختی، آن هم سطوح اولیه شناخت متمرکز است.

نحوه ارزشیابی

- در ارزشیابی مستمر، توانایی دانش آموزان و میزان دست یابی آن ها به اهداف مورد نظر باید به طور پیوسته ارزشیابی شود. ارزشیابی مستمر فقط در پایان هر درس انجام نمی گیرد، بلکه در فرایند آن انجام می شود. بدین ترتیب دانش آموزان نسبت به توانایی های که کسب کرده اند، تشویق و برای جبران ضعف های خود راهنمایی می شوند.

- ارزشیابی پایانی مطابق شیوه نامه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، در پایان هر نیم سال یا سال تحصیلی به عمل می آید و امتحان آن به طور کتبی به صورت « باز پاسخ »، « بسته پاسخ »، « کامل کردنی » و « چند گزینه ای » از مفاهیم اصلی درس انجام می شود.

- ارزشیابی پایانی دروس کتاب « تعلیمات دینی و اخلاق » به صورت کتبی و ۲۰ نمره ای می باشد.

- ارزشیابی دروس قرآن به صورت کاملاً شفاهی و ۲۰ نمره ای می باشد.

نحوه ارزشیابی دروس کتاب « تعلیمات دینی و اخلاق » و « آموزش قرآن »

- در کتاب تعلیمات دینی و اخلاق پایه ششم ابتدائی فعالیت‌های « پیام درس »، « حالا برایم بگو » و « یک تجربه » دارای ارزشیابی مستمرند.
- فعالیت‌های « پاسخ دهید » و « فکر کن و کامل کن » دارای ارزشیابی مستمر و ارزشیابی پایانی هستند.
- فعالیت‌های « آیه‌ای از قرآن کریم » یا « سخنی از ... » و « بیش‌تر بدانیم » مورد ارزشیابی قرار نمی‌گیرند.
- در رابطه با ارزشیابی دروس قرآنی، « آمادگی برای خواندن سوره‌ها » (جدا خوانی و کل خوانی کلمات) و « تمرین ۲ » هر درس دارای ارزشیابی مستمرند.
- « روخوانی سوره‌ها » و « تمرین ۱ » هر درس، دارای ارزشیابی مستمر و پایانی هستند.
- فعالیت‌های « شعر خوانی » و « گلی از باغ دین » برای مطالعه بوده و ارزشیابی نمی‌گردند.
- سوره‌ها صرفاً جهت روخوانی بوده و نباید حفظ شوند .
- کلمات معنی شده در انتهای اشعار جهت درک مطلب بوده و مورد ارزشیابی قرار نمی‌گیرند .

فهرست منابع

- ۱- اصول کافی، جلد ۶، صفحه ۴۷
- ۲- بهتاش، حاج یداله. ۴۰ حدیث از ۱۴ معصوم (ع). انتشارات امیرکبیر
- ۳- تفسیر الامام العسگری (ع)، صفحه ۲۵
- ۴- حیوه القلوب، جلد ۲، صفحه ۱۱۶
- ۵- خیامی، لیلیا. (۱۳۸۵) اصول دین. تهران نشر عروج اندیشه. چاپ دوم
- ۶- درودگر، یوسف (۱۳۸۲) قصه های قرآن، انتشارات جمال الحق. چاپ دوم
- ۷- کتاب های راهنمای تدریس معلم دینی و قرآن ابتدایی، پیش حرفه ای و متوسطه حرفه ای
- ۸- سیف، علی اکبر. (۱۳۸۴) سنجش فرآیند و فرآورده یادگیری. تهران. انتشارات دوران.
- ۹- غرر الحکم، باب احسان
- ۱۰- قرآن کریم
- ۱۱- کنز الاعمال، جلد ۲، صفحه ۲۹۱
- ۱۲- مجموعه ی ارزش های فرهنگی، گناهان را بشناسیم. انتشارات سازمان نهضت سوادآموزی
- ۱۳- محجه البیضاء، جلد ۳، صفحه ۳۸۲
- ۱۴- مرادحاصل، امیرمهدی (۱۳۸۰). داستان زندگی امام هادی (ع). انتشارات پیام نور. چاپ چهارم
- ۱۵- مرادحاصل، امیرمهدی (۱۳۸۱). داستان زندگی امام سجاد (ع). انتشارات پیام نور. چاپ هفتم
- ۱۶- ملامحمدی، مجید (۱۳۸۶) مجموعه قصه های قرآن. تهران. انتشارات نوای مدرسه
- ۱۷- مهاجرانی، سیدمحمد (۱۳۸۴) پیامبر عزیز ما (سوار مهربان). تهران. انتشارات مدرسه. چاپ اول
- ۱۸- ناصری، مسلم (۱۳۸۷). قصه های شیرین از زندگی معصومین (ع) سوغاتی. مشهد. انتشارات به نشر (آستان قدس رضوی)
- ۱۹- ناصری، مسلم (۱۳۸۷) خوشبخت ترین مرد دنیا. مشهد انتشارات به نشر (آستان قدس رضوی)
- ۲۰- وبلاگ شخصی پیش دبستانی و مهد کودک مهتاب به نشانی <http://mahdmahtab.blogfa.com>
- ۲۱- وبلاگ اطلاعات قرآنی به نشانی <http://seraj.persianblog.ir>
- ۲۲- کتاب های هدیه های آسمان و قرآن دوره ابتدایی